

The logo for ARCH E features the word "ARCH" in a blue sans-serif font, followed by a large blue square containing a white letter "E".

ARCH E

Evropska platforma za natečaje

ARCH-E Bela knjiga

Priporočila za kakovostne
postopke javnega
naročanja z uporabo
arhitekturnih natečajev

Financirano s
sredstvi Evropske unije.

Kazalo

Uvod	3
ARCH-E in projektni konzorcij	3
Ugotovitve ARCH-E kot podlaga za priporočila	6
Cilji ARCH-E in njegova priporočila	9
Poglavje 1	12
Seznam priporočil	13
Kontekst in osnova za priporočila	14
Poglavje 2	26
Podatki o gospodarski učinkovitosti arhitekturnih natečajev	27
Poglavje 3	42
Priporočila za posamezne države	43
Avstrija	43
Hrvaška	44
Ciper	45
Nemčija	47
Madžarska	50
Slovenija	52
Španija	54
Švica	56
Nizozemska	58
Literatura	60
Kolofon	62

Pravno obvestilo: V beli knjigi ARCH-E se uporablja izraz arhitekturni natečaj ali natečaj (*angl. Architectural Design Competition oz. ADC*), ki opisuje tudi postopke, ki so v Direktivi EU 2014/24/EU navedeni kot *design contest*, v slovenski različici Direktive pa kot projektni natečaj.

Partnerji ARCH-E in sodelujoči partnerji

BKZT	Zvezna zbornica arhitektov in inženirjev (Avstrija) Bundeskammer der Ziviltechniker:innen
ACE	Arhitekturni svet Evrope
CCA	Hrvaška zbornica arhitektov Hrvatska komora arhitekata
ZAPS	Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije
CAA	Ciprsko združenje arhitektov Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου
BAK	Zvezna zbornica nemških arhitektov Bundesarchitektenkammer
TU/e	Tehnična univerza v Eindhovnu Technische Universiteit Eindhoven
UPV	Politehnična univerza v Valenciji Universitat Politècnica de València
SEPA	SEPA Engineering GmbH
MÉK	Madžarska zbornica arhitektov Magyar Építész Kamara
UIA	Mednarodna zveza arhitektov Union Internationale des Architectes Zbornica arhitektov, planerjev, krajinskih arhitektov in konzervatorjev Južne Tirolske (provinca Bolzano) Ordine degli Architetti, Pianificatori, Paesaggisti e Conservatori della Provincia di Bolzano
ČKA	Češka zbornica arhitektov Česká komora architektů
CNOA	Nacionalni svet arhitektov Conseil National de l'Ordre des Architectes
SIA	Švicarsko združenje inženirjev in arhitektov Schweizerischer Ingenieur- und Architektenverein

Uvod

ARCH-E in projektni konzorcij

Arhitekturni natečaji (v nadaljevanju natečaji) imajo bistveno vlogo pri izboljševanju našega grajenega okolja in življenjskih pogojev ljudi na splošno. Prvič so bili uvedeni v antični Grčiji leta 448 pr. n. št., da bi našli najboljšo rešitev za spomenik Akropoli. V stoletjih so natečaji postali običajna praksa v poklicnem življenju arhitektov. Naj navedemo nekaj svetovno znanih primerov: Brunelleschijeva kupola florentinske katedrale *Santa Maria del Fiore* – natečaj je bil razpisan leta 1418; urbanistični natečaj za *Ringstrasse* na Dunaju – ta globalno odprt »concurs« je potekal leta 1858; in ikone, kot sta *Sydney Opera House* (1956) in *Centre Pompidou* (1971), s katerimi so kariere začeli mladi in takrat še neznani arhitekti Jørn Utzon, Richard Rogers in Renzo Piano.

Postopek natečaja je idealna metoda javnega naročanja, ki omogoča vključitev uporabnikov in širše javnosti. Ti se lahko v postopek enostavno vključujejo pred, med in po natečaju. V celotnem procesu, ko arhitekti pripravljajo svoje natečajne rešitve, je zagotovljena anonimnost avtorjev. Drugi ustrezni strokovnjaki, kot so inženirji in krajinski arhitekti, običajno sodelujejo v okviru interdisciplinarnih skupin.

Natečaji so dragoceno orodje za razvoj ustvarjalnega strokovnega znanja, saj omogočajo preizkušanje idej, primerjavo rezultatov in s tem izboljšanje lastnih veščin z učenjem od drugih.

Natečaji se uporabljajo v mnogo državah in v njih pogosto sodelujejo številni strokovnjaki. Ker se včasih natečaji zlorabijo za izkoriščanje strokovnega dela, mora *Direktiva EU o javnih naročilih* zagotoviti natančnejše predpise, tako da se zagotovijo minimalni standardi kakovosti za natečajno dokumentacijo, postopke in poročila o rezultatih natečaja.

Raziskava ARCH-E kaže, da je trenutno 95 % arhitekturnih birojev, zaradi omejevalnih pogojev za sodelovanje, kot so npr. letni promet in minimalno število zaposlenih, izključenih iz javnih naročil. To pomeni izgubo inovativnosti za projekte naročnikov na vseh ravneh.

Odprti natečaji zagotavljajo boljši dostop za mala in srednja podjetja (v nadaljevanju MSP) in arhitekture, ki pogosto delajo v manjših birojih, in izboljšujejo ravnovesje med spoloma v tej poklicni skupini.

Revizija *Direktive EU o javnih naročilih* mora z jasnimi smernicami v posebnem poglavju o intelektualnih storitvah in opredelitvijo strogih obveznosti, da se javna sredstva porabljajo izključno na podlagi kakovosti odpraviti te pomanjkljivosti. Poudarek na kakovosti v javnih naročilih lahko poveča čezmejno dejavnost in hkrati z zmanjševanjem omejevalnih ovir učinkovito okrepi notranji trg.

Podatki, ki sta jih zbrali in analizirali obe univerzi, vključeni v projekt ARCH-E, pomagajo razumeti dejanske ovire v čezmejnem delovanju arhitektov. V okviru projekta ARCH-E so bili zato razviti koristni instrumenti za pomoč pri premagovanju teh ovir.

Projekt ARCH-E, ki ga vodi Avstrijska zvezna zbornica arhitektov in inženirjev (BKZT), poteka v sodelovanju s konzorcijem desetih partnerjev in petih sodelujočih partnerjev, med katerimi so Svet arhitektov Evrope (ACE) in več organizacij članic ACE kot polnopravni partnerji ter Mednarodna zveza arhitektov (UIA) kot sodelujoči partner. Konzorcij dosega skupino 560 000 arhitektov in deluje s proračunom 1,4 milijona evrov, od katerih 70 % financira program EU Ustvarjalna Evropa. Do konca projekta v začetku leta 2026 bodo zbrani materiali, dokumenti in informacije preneseni na spletno stran in v aplikacijo Arhitekturnega sveta Evrope ACE, predstavniške organizacije 600.000 arhitektov v Evropi, kjer bodo na voljo nadaljnjemu razvoju.

Poleg tega konzorcij ARCH-E Evropski agenciji za izobraževanje in kulturo (EACEA), Evropski komisiji in vsem institucijam Evropske unije podeljuje odprto licenco za uporabo gradiva in dokumentov ARCH-E v vseh oblikah. Podatki ARCH-E bodo tako imeli neposreden vpliv na strateške dokumente in zakonodajne postopke.

Nedavno se je začel proces revizije zakonodaje o javnih naročilih v EU. To ponuja priložnost za arhitekturno stroko, naročnike in zakonodajalce, da v naslednjem desetletju izvedejo nujno potrebno temeljito preoblikovanje področja javnih naročil. Kot poudarja Evropska komisija v svojem sporočilu *Učinkovita javna naročila v Evropi in za Evropo*, se v 55 % sedanjih

postopkov javnih naročil še vedno uporablja najnižja cena kot edino merilo za oddajo naročila.

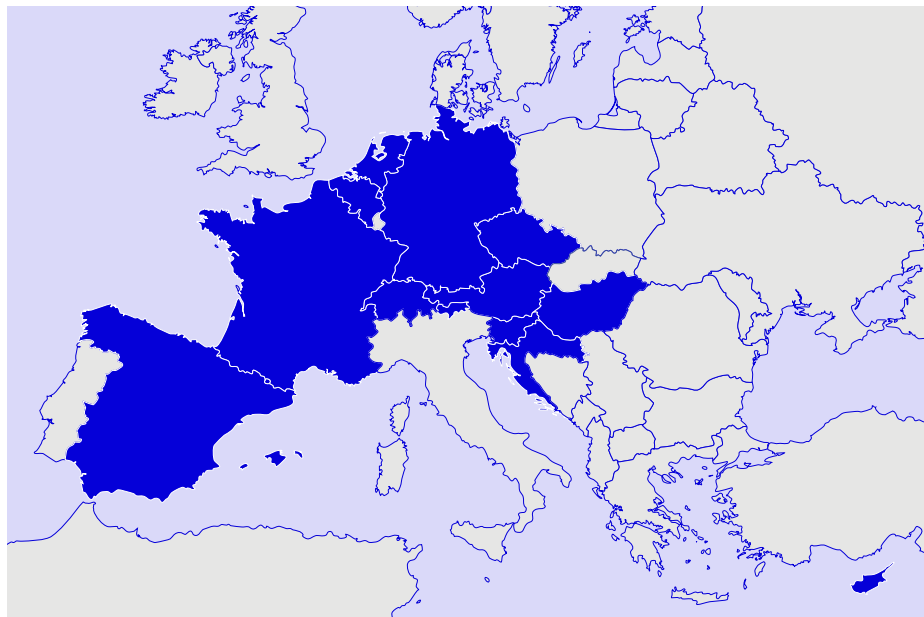
Priporočila iz bele knjige ARCH-E bodo s predstavitvijo pomembnih korakov, praktičnih vzvodov in učinkovitih rešitev za izkoriščanje celotnega potenciala javnih naročil podprla proces sprememb za zagotavljanje višje kakovosti življenja za vse in posledično več kulture bivanja *Baukultur* na podlagi gospodarsko učinkovitih, trajnostnih, inovativnih in vključujočih projektov po vsej Evropi. Ta priporočila so namenjena vsem sodelujočim v postopku javnega naročanja.

Raziskava ARCH-E kaže, da natečaji lahko prinesejo znatne prihranke. Primerjava nagrajenih projektov z drugimi predloženimi projekti kaže, da so se stroški gradnje zmanjšali za do 18,3 %. To ni presenetljivo, saj predložene projekte temeljito oceni strokovna žirija, sestavljena iz arhitektov in naročnikov.

Navsezadnje, vendar ne najmanj pomembno, je rezultat vsakega arhitekturnega natečaja izboljšanje kakovosti grajenega okolja za vse.

DANIEL FÜGENSCHUH

član upravnega odbora ACE in
predsednik BKZT, vodilnega partnerja ARCH-E

Slika 1: Zemljevid ARCH-E partnerjev in sodelujočih partnerjev.

Ugotovitve ARCH-E kot podlaga za priporočila

ARCH-E zbira in povezuje obstoječe podatke o pravnih okvirih za arhitekturne natečaje, sodelovanju v čezmejnih natečajih in ovirah, s katerimi se arhitekti pri tem srečujejo. K temu prizadevanju so posebej prispevali trije rezultati projekta:

- **Slovar ARCH-E** je več kot le slovar natečajnih izrazov. Združuje poglede 11 držav na postopke arhitekturnih natečajev v Evropi. 190 izrazov slovarja pojasnjuje regionalne značilnosti natečajne kulture posameznega jezikovnega prostora. Ker jezikovni pojmi niso le prevodi, ampak izvirni opisi lokalne prakse na posameznih področjih, je mogoče izraze med seboj primerjati v spletnem orodju in preučiti njihove podobnosti in razlike. Ta zbirka trenutno vsebuje okoli 1000 pojmov.

Ustvarjanje slovarja ARCH-E je bilo za projektne partnerje pomemben motiv, da so se bolje seznanili s podobnostmi in razlikami v nacionalnih

natečajnih pravnih okvirih. Čeprav so vsi nacionalni natečajni sistemi v skladu z *Direktivo EU 2014/24/EU o javnih naročilih*, obstajajo znatne razlike. Fragmentacija natečajnega pravnega okvira predstavlja izziv za arhitekte, ki se zanimajo za sodelovanje v natečajih v tujini. V raziskavi ARCH-E je 43 % anketirancev navedlo, da predstavlja pomanjkanje znanja o predpisih v tujini oviro za njihovo sodelovanje.

- **Zemljevid ARCH-E o natečajih** ponuja obsežen pregled natečajnih sistemov v Evropi. Profili držav Avstrije, Hrvaške, Cipra, Češke republike, Nemčije, Madžarske, Slovenije, Južne Tirolske, Španije, Švice in Nizozemske vsebujejo statistične podatke, informacije o regulativnih okvirih in trenutnih trendih v zvezi z natečajnimi postopki. Drugo poglavje združuje ugotovitve in priporočila 46 mednarodnih strokovnjakov ter primerjalno analizo pregledanih natečajnih sistemov.

Zbirka dobrih praks v natečajnih postopkih daje vpoglede v to, kako se lahko v sodobni kulturi konkurenčnosti upoštevajo teme, kot so dostopnost, kakovostno usmerjeni postopki odločanja, cilji trajnosti in pravičnost.

Izdelava zemljevida ARCH-E o natečajih je dodatno spodbudila prenos znanja med projektnimi partnerji, ki so raziskovalcem in avtorjem, prof. Juliette Bekkering, dr. Torstenu Schröderju in dr. Grazii Tona z Oddelka za grajeno okolje, arhitekturno oblikovanje in inženiring na Tehniški univerzi v Eindhovnu, zagotovili podatke o posameznih državah.

- **Poročilo o potrebah arhitektov** temelji na raziskavi, ki jo je izvedel ARCH-E in v kateri so sodelovali arhitekti iz več kot 30 držav. Medtem ko se zemljevid ARCH-E o natečajih osredotoča na **sistemske analize**, se poročilo o potrebah arhitektov osredotoča na **izkušnje posameznih arhitektov**. V anketi so bili posamezniki vprašani o osebnem in poklicnem kontekstu, izkušnjah z natečaji na splošno, izkušnjah s čezmejnimi natečaji, ovirah in izzivih, s katerimi so se srečali pri sodelovanju v natečajih, ter o tem, kako bi lahko poklicne organizacije arhitektov in druge zainteresirane institucije pomagale pri reševanju teh problemov. V okviru raziskave je sodelovanje z Arhitekturnim svetom Evrope omogočilo vključitev nekaterih vprašanj, specifičnih za natečaje, v polletno sektorsko študijo ACE, ki je zajela približno 20.000 anketirancev.

Pri analizi podatkov je bil poseben poudarek na težavah, s katerimi se srečujejo majhna in/ali podjetja, ki jih vodijo ženske, pri sodelovanju v natečajih. Podatki iz ankete so potrdili, da še vedno obstaja razlika med spoloma. Kot kaže t.i. indeks *The Economist glass ceiling index*¹ in druge študije na tem področju. Razlike med spoloma med arhitekti, ki jih ugotavlja *Poročilo o potrebah arhitektov*, ni mogoče pripisati izključno neposrednim dejavnikom znotraj sistema natečajev, ampak so zakoreninjene v splošnih družbenih okvirih, kot je na primer organizacija otroškega varstva.

Na splošno so se v analizi raziskave ARCH-E pokazale znatne razlike med potrebami in težavami malih in velikih arhitekturnih birojev, ki jih je mogoče delno zmanjšati s priporočili iz tega dokumenta.

- Poleg formaliziranih dejavnosti ARCH-E je prenos znanja med projektnimi partnerji še poglobil razumevanje raziskanih sistemov natečajev in njihove povezave z direktivami EU o javnih naročilih. Mreža strokovnjakov, ki se širi in povezuje okoli ARCH-E, prav tako prispeva k razumevanju evropskega prostora natečajev in možnosti za njegovo izboljšanje.
- Prizadevanja ARCH-E za kartiranje evropskega prostora arhitekturnih natečajev, opredelitev ovir za čezmejno sodelovanje v natečajih, zlasti za MSP in arhitektke, ter oblikovanje predlogov za izboljšanje, predstavljajo odlično osnovo za nadgradnjo. Priporočila za izboljšanje evropskega sistema natečajev upoštevajo **Priporočila ACE za arhitekturne natečaje**², **Priročnik UIA za natečaje v arhitekturi in sorodnih področjih**³, **Nove evropske investicijske smernice Bauhaus**⁴, **WSA 2010*** – avstrijske smernice za natečaje BKZT⁵, **Pravilnik o javnih**

¹ The Economist, „The Economist's glass ceiling index“ (Indeks steklenega stropa revije The Economist), 6. marec 2024, <https://www.economist.com/graphic-detail/glass-ceiling-index>

² Arhitekturni svet Evrope, „Priporočila za arhitekturne natečaje“, https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/02/ADC_Recommendations_Singles.pdf

³ Mednarodna zveza arhitektov, „UIA Competition Guide for Design Competitions in Architecture and Related Fields“ (Vodnik UIA za natečaje za arhitekturne in sorodne projekte), 2020, https://www.uia-architectes.org/wp-content/uploads/2022/02/2_UIA_competition_guide_2020.pdf

⁴ Evropska komisija, *Nove evropske smernice za naložbe v novi evropski bauhaus* (Bruselj: Evropska komisija, 2024), <https://new-european-bauhaus.europa.eu/system/files/2024-07/NEB%20Investment%20Guidelines.pdf>

⁵ Walter M. Chramosta, Nikolaus Hellmayr, Bundeskammer der Ziviltechniker:innen (ur.), *Wettbewerbsstandard Architektur 2010, Neuauflage 2022* (Dunaj: Bundeskammer der Ziviltechniker:innen, 2022), https://www.architekturwettbewerb.at/files/zt_Wettbewerbsstandard_Architektur_WSA_15_05.pdf

natečajih (PJN) v Sloveniji (Slovenija, 2004–21)⁶, **nemške Richtlinien für Planungswettbewerbe (RPW 2013)**⁷ in **švicarska pravila SIA 142 in SIA 143**⁸ o anonimnih, neanonimnih ter v dialog usmerjenih natečajnih oblikah. Poleg specifične teme natečajev publikacija **ACE POGLED OD ZGORAJ – Primerjava usmeritev za javno naročanje arhitekturnih storitev**⁹ ponuja pregled smernic za javna naročila v več evropskih državah.

Cilji konzorcija ARCH-E

Priporočila konzorcija ARCH-E obravnavajo specifične regulativne teme in postopkovne vidike arhitekturnih natečajev. Ta priporočila so vključena v širši okvir ciljev, ki prispevajo k socialno odgovorni, odprti, inovativni in trajnostni evropski *Baukultur*.

• Izboljšanje dostopa malih in srednjih podjetij do natečajev

Med visoko usposobljenimi poklici arhitekturni biroji v primerjavi z drugimi panogami običajno delujejo v relativno majhnih organizacijskih oblikah. 92 % arhitektov dela v birojih z največ 5 zaposlenimi, pri čemer je jasna večina (68 %) enoosebnih birojev (študija sektorja ACE, 2024)¹⁰. Ta mala in srednja podjetja delujejo predvsem na regionalni ravni in imajo poglobljeno znanje o arhitekturnih zahtevah svojih strank ter regionalnih gradbenih metodah in njihovih trajnostnih učinkih. So temelj regionalnih družbeno-gospodarskih ekosistemov sektorja načrtovanja in gradbeništva ter predstavljajo pomemben gospodarski in intelektualni potencial.

⁶ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2004-01-4538/pravilnik-o-javnih-natecajih-za-izbiro-strokovno-najprimernejseh-resitev-prostorskih-ureditev-in-objektov>

⁷ Zvezno ministrstvo za okolje, varstvo narave, gradbeništvo in varnost reaktorjev, „Smernice za projektne natečaje, RPW 2013“, november 2014, https://www.bmwsb.bund.de/SharedDocs/downloads/Webs/BMWSB/DE/veroeffentlichungen/bauen/richtlinie-planungswettbewerbe.pdf?__blob=publicationFile&v=1

⁸ Schweizerischer Ingenieur- und Architektenverein, *Ordnung für Architektur- und Ingenieurwettbewerbe* (Zurich: SIA, 2009), <https://shop.sia.ch/normenwerk/architekt/sia%20142/d/2009/D/Product>

⁹ Arhitekturni svet Evrope, *A VIEW FROM ABOVE – Comparing Public Procurement Guidelines for Architects*, junij 2025, <https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/06/View-from-With-colofon-.pdf>

¹⁰ Arhitekturni svet Evrope/Mirza & Nacey Research Ltd, *Arhitekturni poklic v Evropi 2024, sektorska študija* (Bruselj: Arhitekturni svet Evrope, 2025), <https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/04/2024-ACE-Sector-Study-EN-04042025.pdf>

- **Izboljšanje dostopnosti natečajev za mlade arhitekte/biroje**

Natečaji so pomembna odskočna deska za arhitekte, ki na začetku svoje kariere vstopajo na trg. Dostopnost natečajev ni pomembna le za mlade strokovnjake, temveč prispeva tudi k nenehnemu razvoju arhitekturnega diskurza v celotnem sektorju. Mladi strokovnjaki so pogosto med pionirji pri oblikovanju inovativnih odgovorov na sodobne izzive, kar spodbuja intelektualno konkurenco s pozitivnimi učinki na grajeno okolje in arhitekturno skupnost.

- **Izboljšanje dostopnosti natečajev za arhitektke**

Čeprav je poklic spolno skoraj uravnotežen, saj je 46 % arhitektov žensk, žal še vedno obstaja razlika med spoloma v plačilu. Po mnenju udeležencev raziskave ARCH-E arhitektke delajo v manjših birojih, ki dosegajo znatno nižji letni promet.

Konzorcij ARCH-E se zaveda, da je veliko razlogov za neenakost spolov v splošnih družbenih razmerah in ni omejeno na poklic arhitekta in/ali regulativne okvire. Izboljšanje možnosti za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, zlasti v povezavi s starševskim dopustom in možnostmi varstva otrok, ima neposreden vpliv na individualno ekonomsko situacijo žensk.

Kljub temu obstajajo nekateri dejavniki v okviru natečajne tematike, ki lahko pomagajo izboljšati enakost spolov: pomemben cilj je enakopravnost moških in žensk v arhitekturnem delu natečajne žirije. Poleg tega so vabljeni natečaji, v nasprotju z odprtimi, še vedno po nepotrebnem pristranski glede spola.

- **Izboljšanje čezmejne dostopnosti natečajev**

Le 7 % arhitekturnih birojev je v zadnjih 12 mesecih delalo v drugi evropski državi, število sodelujočih v natečajih v tujini pa je še nižje. Glede na poročilo ARCH-E o potrebah arhitektov so razlogi za relativno nizko poklicno mobilnost raznoliki. Omenjene so bile ovire, specifične za čezmejno sodelovanje (npr. jezikovne ovire, nepoznavanje posebnih predpisov posameznih držav, omejitve v zvezi z geografsko oddaljenostjo itd.), pa tudi ovire, s katerimi se arhitekti srečujejo tudi na domačih trgih (npr. sodelovanje zahteva veliko truda in denarja, predpisan obseg finančnega prometa itd.). Zato bi splošna dostopnost

natečajev lahko izboljšala poklicno mobilnost na evropskem trgu.

- **Preprečevanje cenovne konkurence za intelektualne storitve**

Podatki in njihova analiza, predstavljeni v poglavju 2. tega dokumenta, kažejo, da so zmagovalne natečajne rešitve v primerjavi s konkurenčnimi koncepti v skoraj vseh primerih tudi ekonomsko najugodnejši projekti. Izračuni upoštevajo le začetne investicijske stroške; potencial za prihranke pa je še višji, če upoštevamo stroške obratovanja in vzdrževanja v življenjskem ciklu projekta.

Intelektualne storitve za arhitekturne koncepte so vse bolj pod cenovnim pritiskom, saj se pogosto pridobivajo prek postopkov javnega naročanja, ki niso primerni za oblikovalski proces. Uporaba natečajev preprečuje to tendenco. Ne samo, da preusmerja pozornost na kakovost in inovativnost, ampak tudi pomaga najti gospodarsko in okoljsko trajnostne arhitekturne rešitve.

- **Spodbujanje kakovosti bivanja *Baukultur***

Konzorcij ARCH-E obravnava natečaje kot instrument za spodbujanje bivalne kulture grajenega okolja, ki oblikuje vsakdanje življenje in posledično družbo. Njegovi cilji so v skladu *Davoško deklaracijo* (2018)¹¹ in naložbenimi smernicami *Novega evropskega Bauhausa*¹².

¹¹ Zvezni urad za kulturo, „Deklaracija iz Davosa 2018“, <https://davosdeclaration2018.ch/wp-content/uploads/sites/2/2023/06/2022-06-09-081317-davos-declaration.pdf>

¹² Evropska komisija, Nove evropske smernice za naložbe v Bauhaus, https://new-european-bauhaus.europa.eu/document/download/3f591237-1626-4959-920a-5271382bdd1b_en?filename=NEB%20Investment%20Guidelines.pdf

POGLAVJE 1

Seznam priporočil

Kontekst in osnova za priporočila

Seznam priporočil

Bivalna kultura *Baukultur* – spodbujanje kakovosti in inovativnosti ter iskanje gospodarsko najugodnejših rešitev z arhitekturnimi natečaji

1. Posebno poglavje o javnih naročilih intelektualnih storitev v direktivi EU s posebnimi predpisi za storitve načrtovanja v grajenem ali naravnem okolju.
2. Kakovostno naročanje prek natečajev. (Načelo najboljše rešitve namesto najnižje ponudbe.)
3. Zagotavljanje usposobljenih, nepristranskih in neodvisnih natečajnih žirij.
4. Opredelitev natečajev kot privzetega postopka javnega naročanja za arhitekturne storitve, razen za posebne projekte, ki zahtevajo druge oblike javnega naročanja.
5. Zaveza naročnikov k temeljiti pripravi natečajnega gradiva in uresničitvi izbranega projekta.
6. Zavezujoča obveza naročnika, da naročilo sklene z zmagovalcem natečaja.

Podpora MSP pri vstopu na evropski trg s spodbujanjem konkurenčnosti

7. Brez gospodarskih pogojev za sodelovanje v natečajih.
8. Brez zahtev po referenčnih projektih za sodelovanje v natečajih.
9. Omejitev zahtevanega nivoja podrobnosti izdelave natečajnih rešitev.
10. Anonimnost udeležencev med celotnim natečajnim postopkom.

Kontekst in osnova za priporočila

Bivalna kultura *Baukultur* – spodbujanje kakovosti in inovativnosti ter iskanje gospodarsko najugodnejših rešitev z arhitekturnimi natečaji

1. Posebno poglavje o naročanju intelektualnih storitev v direktivi EU s posebnimi predpisi za storitve načrtovanja v grajenem ali naravnem okolju

Konzorcij ARCH-E priporoča **razlikovanje med postopki javnega naročanja za blago, postopki naročanja za storitve povezane z izvedbo in postopki naročanja za intelektualne (ustvarjalne, zlasti arhitekturne) storitve**. Medtem ko je mogoče zahtevane parametre za blago in storitve povezane z izvedbo vnaprej določiti na začetku postopka izbora po kriteriju najnižje cene, to ne velja za intelektualne storitve. Pri javnem naročanju ustvarjalnih intelektualnih storitev, rešitev določenega projekta ustvari izvajalec storitve, zato je naročnik ne more predvideti.

Postopki odločanja za oddajo javnih naročil, usmerjeni v kakovost, kot so arhitekturni natečaji, so primeren način za pridobitev intelektualnih storitev, ki omogočajo najboljše rešitev. Široka narava sedanje direktive o javnih naročilih omogoča zelo variabilni spekter nacionalnih predpisov za naročanje arhitekturnih storitev, ki direktivo EU povzemajo v različnih pravnih okvirih za arhitekturne natečaje na nacionalni ravni. Konzorcij ARCH-E meni, da je **pomembno zagotoviti ustrezne postopke izbire za intelektualne storitve, ki vodijo k uspešni uresnitvi projekta in njegovi optimalni in trajnostni uporabi**, saj njihova narava ne omogoča njihovega pridobivanja izključno na podlagi komercialnih ocen.

Enrico Letta v poročilu *Veliko več kot trg* navaja, **da morajo javna naročila biti ključni instrument za spodbujanje socialne vrednosti, krepitev socialnega kapitala in usklajevanje z ambicijami EU za zeleno in digitalno preoblikovanje**. Nadalje trdi, da bi prednostna obravnava teh vidikov zagotovila, da bi javni izdatki pozitivno prispevali k doseganju teh ciljev¹³.

¹³ Enrico Letta, *Veliko več kot trg*, april 2024, <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>

Vlaganje v temeljito pripravo in izvedbo kakovostnih odločevalskih procesov, kot je arhitekturni natečaj na začetku projekta, ima tudi gospodarske prednosti skozi celoten projekt.

Da bi uresničili tovrstne cilje, ki presegajo gradbene vidike arhitekture, morajo arhitekti oblikovati rešitve, ki so prilagojene zahtevam posameznega projekta, hkrati pa vključujejo koncepte, ki temeljijo na nenehno spreminjajočih se družbenih okvirih. Arhitekturni natečaj je zato idealno orodje za naročnike, da pridobijo različne rešitve za cilje, ki so prepleteni z mnogimi družbenimi vidiki. **Da bi se lahko ustvarilo ustrezeni okvir za oddajo javnih naročil za arhitekturne storitve, bi bilo priporočljivo oblikovati posebno poglavje o naročanju intelektualnih storitev, s posebnim poudarkom na natečajih.**

2. V kakovost usmerjeno javno naročanje na podlagi natečajev | Načelo najboljše rešitve kot nasprotje najnižji ponudbi

Postopki javnega naročanja so zasnovani tako, da se pridobi „ekonomsko najugodnejša ponudba“. To je izrecno določeno v *Direktivi o javnih naročilih*. Ugotovljeno je, da je uporaba tega načela kot merila za oddajo naročila povezana z „nejasnostmi“ (glej Direktivo, obrazložitevni memorandum, odstavek 89), zato naj se upošteva formulacija „najboljša vrednost za denar“.

Pri javnih naročilih blaga je lahko smiselno oceniti razmerje med vrednostjo blaga in nakupno ceno, vendar to ne velja za storitve, intelektualne in zlasti arhitekturne storitve, pri katerih mora biti poudarek na kakovosti. Kaj je „ekonomsko najugodnejše“, je mogoče le v omejenem obsegu določiti med ali pred postopkom javnega naročila za storitev arhitekturnega projektiranja, saj ima vsak arhitekturni ali urbanistični projekt tudi socialne in ekološke učinke z gospodarskimi posledicami. Odstavek 89 obrazložitvenega memoranduma k Direktivi in vse podrejene določbe Direktive ter nacionalne zakonodaje o javnih naročilih bi bilo zato treba spremeniti, kot sledi:

Če merila za oddajo naročila temeljijo na splošnem konceptu „ekonomsko najugodnejše ponudbe“ ali „najboljše vrednosti za denar“, je treba pri upoštevanju kakovosti naročenega blaga, ali opravljenih storitev, upoštevati tudi makroekonomske in socialne učinke, ki presegajo meje izračuna za posamezen projekt.

Poglavje 2 te *bele knjige* kaže, da kakovost in stroškovna učinkovitost nista v nasprotju. Nasprotno, analiza podatkov o zaključenih natečajih je pokazala, da so v veliki večini natečajev odločitve, temelječe na kakovosti, privedle do izbire arhitekturnih konceptov, ki so se izkazali za gospodarsko najugodnejše projekte. Podrobne informacije o tem so na voljo na straneh 26–41.

3. Zagotavljanje usposobljenih, nepristranskih in neodvisnih natečajnih žirij

Če se od arhitektov, ki sodelujejo v natečajih, zahteva posebna strokovna usposobljenost, mora večina članov žirije imeti enako ali enakovredno usposobljenost. Ti člani žirije morajo biti kot strokovnjaki neodvisni od naročnika.

Člani žirije ne smejo biti v navzkrižju interesov z natečajniki. Člani žirije morajo naročniku vnaprej izjaviti, da ne bodo sprejele nobenega pogodbenega naročila v zvezi z zadevnim projektom.

Žirijo lahko sestavljajo le posamezniki, ki so neodvisni od natečajnikov. sodelujočih v natečaju. V postopek izbora članov žirije morajo biti vključene strokovne organizacije arhitektov. V eni regiji naj se v žirije redno ne imenuje istih arhitektov.

Če je mogoče naj se, zlasti v natečajih, kjer se pričakuje znatna udeležba arhitektov iz tujine, imenuje mednarodne člane žirije. To spodbuja odprtost do mednarodnih udeležencev in pomaga preprečiti pristranskost in tajno dogovarjanje.

4. Opredelitev natečajev kot privzetega postopka javnega naročanja za arhitekturne projekte | Razen za posebne projekte, ki zahtevajo druge oblike javnega naročanja

Zakonodaja o javnem naročanju mora poudariti, da mora biti privzeti postopek javnih naročil za arhitekturne projekte odprt postopek natečaja¹⁴. Obveznost organizacije natečaja je treba razširiti na zasebni sektor za projekte splošnega

¹⁴ V primerih izrednih posebnih programov, ki od arhitektov zahtevajo posebna znanja, so lahko merila usposobljenosti primeren instrument. Kot je pojasnjeno v priporočilu 10, je treba od zmagovalnega arhitekta šele po odločitvi žirije zahtevati dokazilo o usposobljenosti, da se zagotovi dostopnost natečajev.

družbenega pomena in projekte na občutljivih lokacijah v urbanem okolju ali naravni krajini.

Konzorcij ARCH-E glede obveznosti organizacije natečaja zaradi različnih okoliščin priznava potrebo po raznolikih rešitvah, prilagojenih posameznim državam. Obveznosti organizacije natečaja so lahko vezane na kraje in naloge posebnega javnega interesa, glede na njihov urbanistični, arhitekturni, socialni, kulturni, ekološki ali gospodarski pomen.

Spodaj so navedeni primeri, kako nekatere države že uresničujejo ali so že izpolnile ta cilj s pomočjo investicijskih pragov:

Avstrija | Posebnost avstrijskega natečajnega sistema je, da velik del državnih naložb upravlja BIG (*Bundesimmobiliengesellschaft m.b.H.* ~ Zvezna nepremičninska družba), ki je v lasti države. Člen 4 zakona BIG (*Bundesimmobilienengesetz*)¹⁵ določa, da je treba za vse nove stavbe, ki presegajo prag v višini približno 5 milijonov evrov, organizirati anonimni natečaj.

Francija | Država in njene javne ustanove so dolžne organizirati natečaj, če ocenjeni stroški načrtovanja presegajo 144 000 EUR brez DDV. Za lokalne organe je prag 221 000 EUR brez DDV. Prag velja samo za načrtovanje in gradnjo novih stavb; prenove so izključene.

Nemčija | §78 (2) VGV od javnih naročnikov zahteva: „Naročnik preveri, ali je treba za naloge na področju gradbeništva, urbanističnega načrtovanja in gradnje mostov ter krajinske ureditve in urejanja odprtih prostorov razpisati projektni natečaj, in svojo odločitev dokumentira“.

Madžarska | Zakon CXLIII o javnih naročilih zavezuje javnega naročnika, da organizira natečaj za kompleksne javne projekte, ko je dosežena določena mejna vrednost naložbe.

Slovaška | Zakon o javnih naročilih zavezuje naročnike, da uporabijo natečaj, če gre za pogodbo o storitvah na področju urbanističnega načrtovanja, arhitekture, gradbeništva ali obdelave podatkov, katere

¹⁵ Rechtsinformationssystem des Bundes, „Bundesrecht konsolidiert, Bundesimmobilienengesetz § 4, Fassung vom 04.04.2024“, <https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001062&FassungVom=2024-04-04&Artikel=&Paragraf=4&Anlage=&Uebgangsrecht=>

ocenjena vrednost je enaka ali višja od finančnega praga v skladu s § 5(2), ki določa vrednosti za pogodbe nad pragom. Od avgusta 2024 je prag za centralne organe države določen na 143 000 EUR brez DDV, za druge javne naročnike (kot so lokalne uprave) pa na 221 000 EUR brez DDV.

Slovenija | Zakon o javnih naročilih (ZJN-3) in Gradbeni zakon (GZ-1b) javnim naročnikom nalagata obvezno izvedbo natečaja: če investicijska vrednost novih javnih objektov presega prag vrednosti za objavo v uradnem listu Evropske unije za javno naročilo gradenj (5.382.000 EUR, prej 2.500.000 EUR)¹⁶; če investicijska vrednost novih odprtih športno/rekreacijskih območij presega četrtno te vrednosti (1.345.500 EUR, prej 500.000 EUR)¹⁶ ali če se namerava spremeniti namembnost zemljišča večjega od pet hektarjev.¹⁶

Španija – Katalonija | Katalonski zakon 12/2017 o arhitekturi (člena 12 in 18) javnim naročnikom nalaga, da organizirajo natečaj za arhitekturne storitve s predvideno vrednostjo honorarja 60.000 EUR ali več za novo gradnjo, sanacijo ali obnovo.

5. Zaveza naročnikov k temeljiti pripravi natečaja in izvedbi projekta

Prevečkrat se zgodi, da se po zaključenem natečaju storitve načrtovanja ne dodelijo, projekt pa ostane neuresničen. Večino razlogov za to je mogoče preprečiti s temeljito in kakovostno pripravo natečaja. Zato je treba pred začetkom natečajnega postopka preveriti naslednje točke:

- finančna konstrukcija projekta mora biti v celoti zagotovljena,
- treba je izključiti nejasnosti glede rabe zemljišč,
- zagotovljeno mora biti lastništvo gradbenega zemljišča in
- programska zasnova z jasno formuliranimi cilji in merili ocenjevanja mora biti pripravljena, temeljito.

Da bi zmanjšali tveganje, da se natečaj izvede brez naročila obljubljenih storitev načrtovanja in uresničitve projekta, konzorcij ARCH-E priporoča vzpostavitev mehanizmov, ki zagotavljajo kakovost razpisne dokumentacije.

¹⁶ Z uvedbo GZ-1b mejna vrednost ni več fiksna, ampak je drsna in se avtomatično ažurira vsaki dve leti.

Poleg zgoraj navedenih tveganj je treba posebno pozornost nameniti oblikovanju programskih zahtev, da se izključijo naknadne spremembe.

Da bi se izognili malomarnosti pri pripravi natečajne naloge, je treba v pripravljalno fazo pred natečajem vključiti lokalne arhitekturne zbornice ali strokovne organizatorje natečajev. Pristopi za preverjanje kakovosti natečajne naloge so lahko različni. V Avstriji na primer arhitekturne zbornice preverjajo kakovost naloge in izvedljivost projekta v okviru tako imenovanih sodelovalnih natečajev. Ti sodelovalni natečaji omogočajo zvezni in zlasti regionalnim zbornicam, da zagotovijo ustrezen razvoj projekta, po potrebi s predhodnimi študijami, in da se uporabljajo avstrijski natečajni standardi (WSA 2010).

V Sloveniji je podoben sistem obvezen za vse natečaje, ki jih organizira ZAPS. Naročniki morajo pripraviti natečajno dokumentacijo v skladu z navodili ZAPS za pripravo natečajne dokumentacije¹⁷. Natečajna služba ZAPS nato preveri strukturno kakovost natečajne naloge in bistvene elemente izvedljivosti projekta. Rezultat tega nadzora kakovosti natečajnih nalog je, da je bila v zadnjih desetih letih za 90 % natečajev podpisana pogodba za izdelavo projektne dokumentacije, od tega v 99 % z zmagovalcem natečaja.

6. Zavezujoča obveznost naročnika, da podpiše pogodbo z zmagovalcem natečaja

Zmaga na natečaju ne zagotavlja naročila. Odgovori na anketo ARCH-E, izvedeno oktobra 2024 v več kot 20 državah članicah EU, kažejo, da je med tistimi, ki so osvojili prvo nagrado na natečajih v tujini, le 35 % uspelo pridobiti pogodbo za projekt, ki je nastal na podlagi natečaja¹⁸. Sodelovanje v natečajih se pogosto obravnava kot naložba, ki ne pomeni le priložnosti za osvojitve denarne nagrade, ampak tudi zagotovitev pomembnega naročila za arhitekturni biro. Konzorcij ARCH-E priporoča, da se naročniki zavežejo, da bodo zmagovalcu natečaja naročili izvedbo projekta. Lahko pa se naročniki zavežejo, da bodo, če projekta kljub temeljiti pripravi ni mogoče izvesti zaradi višje sile, zmagovalcu prve nagrade plačali odškodnino.

¹⁷ Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije, „Priročnik za izdelavo natečajnih gradiv“, 2025, https://zaps.si/wp-content/uploads/2025/05/E_Prirocnik-za-izdelavo-natecajnih-gradiv_1.1_dvostranski.pdf

¹⁸ Dr. Eva M. Álvarez Isidro, Dr. Carlos J. Gómez Alfonso, *ARCH-E Architects' Needs Report*, 2025, https://www.arch-e.eu/files/Architects-Needs-Report_EN_v2.pdf

Trenutno je člen 32(4) *Direktive o javnih naročilih* (PRD) v nasprotju z načelom, da morajo naročniki zmagovalcu natečaja naročiti izvedbo zmagovalnega projekta. Formalno so vsi prejemniki nagrad zmagovalci natečaja in kandidati za oddajo naročila projektantskih storitev, ki so predmet javnega naročila. Naročnik ni formalno zavezan, da naročilo odda zmagovalcu natečaja. Naročnik lahko sklene pogodbo v postopku s pogajanjem brez predhodne objave, ki sledi postopku natečaja, pri čemer mora skleniti pogodbo za storitve projektiranja v skladu s pravili, ki veljajo v natečaju, to pomeni z zmagovalcem ali enim od zmagovalcev; v slednjem primeru morajo biti k pogajanju povabljeni vsi zmagovalci. To je v nasprotju z odločitvijo žirije, ki jasno določi zmagovalca, katerega projekt je običajno soglasno izbran za izvedbo. Konzorcij ARCH-E priporoča spremembo zgornjega člena, da se pojasni, da lahko naročniki neposredno naročijo projektantske storitve brez postopka s pogajanjem izključno pri zmagovalcu natečaja. Poglavje 2 te *bele knjige* analizira ekonomski vidik natečajev in kaže, da postopki natečajev v primerjavi z drugimi postopki javnega naročanja ne predstavljajo gospodarskega tveganja. V nekaterih primerih so lahko celo znatno stroškovno učinkovitejši, hkrati pa dodatno zagotavljajo kakovostne arhitekturne odločitve.

V Nemčiji in Švici veljavni predpisi RPW 2013 (Nemčija) in SIA 142/143 (Švica) naročnike zavezujejo, da v primeru kadar je pred postopkom javnega naročila izdelave projektne dokumentacije izveden natečaj, javno naročilo oddajo v skladu z rezultati natečaja.

Le v primeru resnih razlogov, npr. če naročnik ne more skleniti pogodbe z zmagovalcem natečaja, ker ta ne izpolnjuje pogojev za sodelovanje, ali če pogajanja o rokih, proračunskem okviru itd. ne prinesejo rezultata, se postopek s pogajanjem nadaljuje z drugimi nagrajenci natečaja v zaporedju, v katerem so bili izbrani.

Natečaji lahko za MSP predstavljajo pomemben korak pri vstopu na nove trge. Ker je naložba v sodelovanje v natečaju za MSP sorazmerno veliko večja kot za velika podjetja, je povečanje verjetnosti naročila zanje še toliko pomembnejše.

Podpora MSP pri vstopu na evropski trg

7. Brez gospodarskih pogojev za sodelovanje v natečajih

Arhitekturni natečaji so pomembna odskočna deska za mlada podjetja pri vstopu na trg. Gospodarska merila za sodelovanje v natečajih so za mlade arhitekte in MSP v večini primerov nepremostljiva ovira.

V raziskavi ARCH-E o potrebah arhitektov so arhitekti, ki delajo v MSP, kot tretjo največjo oviro za sodelovanje navedli doseganje praga prometa, kot pogoj sodelovanja v natečajih.

Vsi arhitekti, ne glede na njihovo preteklo gospodarsko uspešnost, lahko oblikujejo visokokakovostne arhitekturne rešitve, zato se priporoča, da se gospodarske zahteve za sodelovanje v celoti opustijo. Neposreden pozitiven stranski učinek bi bila boljša dostopnost za MSP in s tem ustvarjanje velikega potenciala za inovacije.

8. Brez referenčnih projektov za sodelovanje v natečajih

Praviloma naj se za sodelovanje v natečajih ne zahteva nobenih referenčnih projektov. Le če natečaj išče izjemno posebne koncepte in so za izvedbo tega programa potrebna posebna znanja, lahko javni naročniki zahtevajo reference, sorazmerne z zadevnim programom. Te reference morajo odražati znanja in ne izkušnje, količino ali obseg, kar bi izključilo MSP in/ali mlada podjetja, ki šele vstopajo na trg.

Referenčni projekti ne smejo biti omejeni na projekte, ki so bili izvedeni v nekaj letih pred sodelovanjem na natečaju, in morajo biti dovolj široko opredeljeni, da omogočajo dovolj odprt dostop. V nasprotnem primeru so v izbirnem postopku v prednosti velika podjetja, kar pa ne prinaša bistvenih koristi.

9. Omejitev zahtevanega nivoja podrobnosti izdelave natečajnih rešitev

Strokovnjaki ocenjujejo, da arhitekturni biroji za sodelovanje v natečaju

porabijo povprečno 400 ur¹⁹, v najbolj intenzivnih primerih pa tudi do 1000 ur. Podatki, ki jih je zbral ZAPS v Sloveniji, kažejo, da so stroški za razvoj ene natečajne rešitve za biro znašali približno 15.000 EUR²⁰. Visoka raven podrobnosti praviloma ni potrebna za ocenjevanje kakovosti natečajne rešitve in zato povzroča dodatno delo, ki ne vpliva na postopkovno korektnost in bi se mu zato lahko izognili.

Omejitev zahtevane stopnje podrobnosti na sorazmerno raven v skladu s programom bi pritegnila več arhitektov k sodelovanju na natečajih, kar bi naročnikom zagotovilo večje število natečajnih rešitev. Veliko število udeležencev naročnikom prinaša večjo družbeno sprejemljivost končnega projekta, pojav novih trendov in vzorcev v skupini bolj premišljenih natečajnih rešitev, in večjo verjetnost, da se najde izjemna oziroma inovativna rešitev. Hkrati bi mala in srednja podjetja z vidika virov, ki so jim na razpolago z ozirom na velikost, potrebovala manj navora za izdelavo rešitve, kar bi izboljšalo njihovo konkurenčnost v primerjavi z velikimi biroji. Na makroekonomski ravni visoka raven zahtevane podrobnosti izdelave, pomeni vezavo sredstev/virov, ki bi se jih sicer lahko bolj produktivno vložilo.

Poglavje C avstrijske WSA 2010 svetuje, da se podrobnost izdelave rešitev omeji na:

- situacijo v merilu 1:500,
- tlorise v merilu 1:200,
- prereze v merilu 1:200,
- fasade v merilu 1:200,
- tekstualni opis natečajne rešitve,
- podatki o površini in prostornini, potrebni za oceno načrtov | npr. pozidana površina, uporabna površina, bruto tlorisna površina, fasadna površina, bruto prostornina,
- maketa stavbe v merilu 1:500 | tridimenzionalna predstavitev stavbe v abstraktni, preprosti obliki.

Zaradi posebnih zahtev projekta je morda potrebna podrobnejša obdelava posameznih vidikov, vendar morajo organizatorji natečaja vedno upoštevati

¹⁹ Na podlagi raziskave in poročil Nikolausa Hellmayrja za BKZT iz leta 2024.

²⁰ Statistični podatki, ki jih je zbral ZAPS za natečaje v letih 2019–2023, ocena stroškov arhitekturnih birojev.

sorazmernost. Podrobnost obdelave mora omogočati žiriji, da prepozna kakovost koncepta in sprejme objektivne odločitve. Hkrati nivo obdelave tega cilja ne sme presegati z zahtevanjem pretiranih podrobnosti.

Nekateri natečaji od sodelujočih arhitektov zahtevajo, da priložijo izračune in certifikate, ki jih za načrte v zahtevanem merilu ni mogoče zanesljivo pripraviti. Namesto da se ustvarja takšna administrativna obremenitev, je priporočljivo v navodilih opredeliti cilje, ki jih mora zmagovalec natečaja izpolniti v končnem projektu, če osvoji prvo nagrado in dobi naročilo. Poleg tega se lahko žirija v zvezi s posameznimi vidiki rešitev posvetuje tudi z izbranimi strokovnimi izvedenci (k sodelovanju jih povabi naročnik). Ti izvedenci imajo le svetovalno vlogo.

10. Anonimnost rešitev med celotnim postopkom natečaja

Anonimnost udeležencev in njihovih rešitev med celotnim postopkom je eden od glavnih stebrov poštenih in preglednih natečajev.

Člen 82(5) *Direktive 2014/25/EU* omogoča dialog med udeleženci natečaja in žirijo. V posebnih primerih lahko to povzroči težave pri ohranjanju anonimnosti med natečajem. Priporoča se sprememba petega odstavka. Dialog med naročnikom in udeleženci natečaja mora biti še naprej mogoč, ob strogem upoštevanju anonimnosti, vendar ne sme biti obvezen.

V nekaterih primerih lahko vnaprej določeni pogoji za sodelovanje, poleg omejevanja dostopa MSP, celo nasprotujejo ohranjanju anonimnosti. Pogoji morajo biti zato sorazmerni z zahtevnostjo in potrebnimi znanji za dani arhitekturni program. Dokazila o kvalifikaciji naj se preverjajo šele po odločitvi žirije. Če zmagovalec ne izpolnjuje vseh pogojev, bi mu bilo treba dati možnost, da jih izpolni s pomočjo *Eignungsleihe*²¹ (dobesedni prevod bi bil „izposoja kvalifikacij“) ali podobnimi regulativnimi instrumenti. V različnih državah obstajajo za tovrstne situacije različne rešitve – zaželeno bi bila enotna rešitev. To bi zmagovalcem natečajev omogočilo sodelovanje z drugimi biroji, da bi izpolnili zahtevane pogoje usposobljenosti, v primeru zmage na natečaju. To bi zmanjšalo administrativno breme za vse udeležence natečajev, saj bi moral svojo usposobljenost dokazati le zmagovalec in v

²¹ V Nemčiji pravni okvir *Eignungsleihe* določa *Vergabeverordnung (VgV)* § 47. VgV ne velja samo za natečaje, ampak za javna naročila na splošno.

primeru potrebe poiskati primerne partnerje za sodelovanje. Zadoščala bi sprememba obstoječega člena 63 *Direktive 2014/24/EU* v zvezi s časovnim okvirom usposobljenosti.

Participativni procesi, ki vključujejo perspektive prihodnjih uporabnikov in državljanov, so priznani kot dragoceni instrumenti. S skrbnim načrtovanjem je mogoče tako participativne procese, kot tudi anonimnost uresničiti v odprtih natečajih. Organizatorjem natečajev se priporoča, da začnejo procese, ki vključujejo zainteresirane strani, kot so angažirani državljani, prihodnji uporabniki in druge interesne skupine, pomembne za natečajno območje ali prihodnjo rabo stavbe, že v zgodnji fazi priprave natečaja, ko se oblikuje natečajna naloga, čemur sledi razpis natečaja.

► **PRILOGA: Zmanjševanje jezikovnih ovir**

Čeprav so jezikovne ovire med največjimi ovirami za arhitekte, ki delajo na čezmejnih projektih, konzorcij ARCH-E priporoča, da se natečaj po privzetem pravilu organizira v enem jeziku, v večini primerov v lokalnem jeziku. Če naročniki želijo privabiti udeležence natečajev iz tujine, se priporoča, da natečaj organizirajo v angleškem jeziku. Dovoljenje le enega jezika natečaja je namenjeno zagotavljanju anonimnosti. Da bi olajšali sodelovanje arhitektov v natečajih v tujini, ARCH-E priporoča, da se poleg lokalnega jezika natečajni razpis objavi tudi v angleščini ali v digitalni obliki, ki jo je mogoče enostavno prevesti z avtomatskimi sistemi. Poleg tega ARCH-E zagotavlja mrežo, ki arhitektom omogoča iskanje lokalnih partnerjev za premostitev jezikovnih ovir in morebitnih vrzeli v poznavanju predpisov, specifičnih za posamezno državo. Slovar ARCH-E je dodatno koristno orodje za zmanjševanje jezikovnih ovir in bo v prihodnjem letu še razširjen.

POGLAVJE 2

Podatki o gospodarski učinkovitosti arhitekturnih natečajev

Podatki o gospodarski učinkovitosti arhitekturnih natečajev

POVZETEK | Pogosto velja prepričanje, da so arhitekturni natečaji dragi in neučinkoviti. Vendar pa podrobna analiza 40 natečajev kaže njihove pomembne gospodarske koristi, zlasti za naročnike iz javnega sektorja. Študija razkriva, da projekti, ki zmagajo na natečajih in so izbrani na podlagi kakovostne ocene, ne zagotavljajo le vrhunske arhitekturne in funkcionalne kakovosti, ampak tudi znatno zmanjšajo bruto tlorisno površino (BTP) in stroške gradnje. Če primerjamo stroške postopkov natečajev, ki običajno znašajo okoli 0,7 % stroškov gradnje, s potencialnimi prihranki, vidimo amortizacijsko stopnjo do 32 %. Za razliko od postopkov s pogajanjem, ki pogosto nimajo dobro pripravljenih projektnih nalog za načrtovane objekte, ki so predmet razpisov, natečaji ponujajo pregleden, primerjalni postopek, ki zagotavlja, da je izbrana in izvedena najboljša možna rešitev. Stopnja kakovosti, raznolikost rešitev in neodvisne, anonimne ocene žirije omogočajo izbiro projektov z nižjimi obratovalnimi stroški in stroški življenjskega cikla. Za majhne občine in neizkušene javne naročnike natečaji zmanjšujejo tveganja, povezana z neustreznimi načrtovalskimi podlagami. Študija ovrže splošno prepričanje, da je kakovostna arhitektura luksuz, in dokazuje, da odličnost oblikovanja in gospodarska učinkovitost nista v nasprotju, ampak se medsebojno dopolnjujeta. ADC se kažejo kot pomembno, demokratično in stroškovno učinkovito orodje.

Natečaji imajo sloves, da so dragi, zamudni in zato negospodarni. Vendar se ob primerjavi gospodarskih podatkov konkurenčnih projektov pokaže ravno nasprotno. Naročniki se na splošno ne zavedajo, da dodelitev pogodbe za

izdelavo projektne dokumentacije brez raznolikih opredelitev kakovostnih načel, ki jih lahko zagotovi le natečaj, prinaša ogromna tveganja in vsako leto povzroča milijarde izgub, ki bi jih bilo mogoče, v primeru javnih gradbenih projektov, preprečiti.

Naročanje projektiranja na podlagi najugodnejše cene, ki se jo relativno hitro določi v pogajalskem postopku, se zdi primerno, nedvoumno in gospodarsko upravičeno v primerjavi s kompleksnejšim konkurenčnim postopkom. Vendar pa pogajalskemu postopku manjka vsebinska podlaga storitve, na katero se nanaša ponudbena cena. Cena in izvedba praviloma nista povezani na preverljiv in kakovosten način. V pogajalskih postopkih ni celovite predstave o vsebini in parametrih projekta na katerega se storitev projektiranja nanaša. To predstavlja veliko tveganje za naročnike z malo izkušnjami, tudi v smislu stroškov v celotnem življenjskem ciklu stavbe.

V natečaju se vsebina projekta in ključni podatki natančno določijo, strokovno ocenijo in primerjajo med seboj v različnih rešitvah. Če se odpovemo tej primerjavi vsebinskih lastnosti, se ne odpovemo le gradbeni kulturi in prostoru z visoko funkcionalnostjo in kakovostjo bivanja. Ne izkoristimo niti potenciala za prihranke pri gradbenih in nadaljnjih stroških.

Če sistematično analiziramo ključne podatke projektov, ki so bili predloženi, pregledani in ocenjeni v arhitekturnih natečajih po merilih gospodarske učinkovitosti, lahko na podlagi teh podatkov in zlasti s primerjavo bruto tlorisne površine (BTP) najbolje ocenjenega projekta z drugimi konkurenčnimi projekti izpeljemo naslednje teze in ugotovitve:

1. Vsak projekt je potencialna rešitev za razpisano gradbeno nalogo. Kakovost v smislu gradbene kulture, vrednosti grajenega okolja in funkcionalne skladnosti dosežemo le s primerjavo in ocenjevanjem različnih projektnih rešitev. **Raznolikost predlaganih rešitev** v natečaju nam daje tudi natančen pregled ekonomskih parametrov ter njihove porazdelitve in obsega.
2. Kakovostni razpon projektnih konceptov v svojem bistvu izhaja iz dejavnikov urbanističnega načrtovanja, arhitekture in funkcionalnosti. Gospodarska učinkovitost je tesno povezana s temi dejavniki, na primer v smislu dosledno izvedenega prostorskega in funkcionalnega programa **v kakovostnih, učinkovito organiziranih tlorisih**.

3. **Razpon možnih stroškov gradnje** se lahko izračuna na podlagi stroškovnih parametrov, ki jih je naročnik uporabil pri pripravi projekta, in bruto tlorisne površine, ugotovljene med pregledom predloženih natečajnih konceptov. Drugi kakovostni parametri natečajnih rešitev dajejo vsaj približno predstavo o obratovalnih in nadaljnjih stroških v času življenjske dobe objekta. Izračun stroškov na podlagi parametrov iz faze priprave projekta in natečaja, sicer predstavlja **tveganje za naročnika**, saj v primeru naročila ne daje zanesljivega zagotovila o dejanskih stroških realiziranega projekta. Vendar pa po našem mnenju ocena stroškov, izpeljana iz parametrov projekta v okviru natečaja, predstavlja veljavno in najboljšo možno oceno stroškov, ki jo je mogoče pripraviti v tej fazi projekta. Dejanski stroški izvedbe so odvisni od rezultatov nadaljnjega načrtovanja, po podpisu pogodbe projektiranja, in številnih drugih parametrov, kot so tržne razmere, pogoji izvedbe, način uporabe itd.
4. **Glede na dejavnike gospodarske učinkovitosti** so najboljše uvrščeni projekti na splošno v zgornji tretjini vseh predloženih rešitev, v večini primerov pa so celo boljši od povprečne vrednosti, ki izhaja iz primerjave skupne bruto tlorisne površine vseh projektov.
5. Povprečni **stroški natečaja** znašajo približno 0,7 % stroškov gradnje, določenih na podlagi najbolje ocenjenega projekta. Pozitivni učinki natečajev na stroške so v povprečju 18,8-krat višji v smislu zmanjšanih stroškov gradnje.

Zgoraj navedene teze je potrdila študija, izvedena v okviru ARCH-E, na podlagi 40 arhitekturnih natečajev. Prikazuje gospodarski potencial natečajev za naročnike s primerjavo analiz bruto tlorisne površine vseh natečajnih rešitev in iz tega izhajajočih stroškov gradnje. Dejanski stroški natečaja, ki se primerjajo z izračunanimi stroški gradnje ali učinki prihrankov, kažejo stopnjo amortizacije natečaja, ki presega povprečni potencialni prihranek pri stroških gradnje za več kot 18-krat. Preprosteje povedano: naročnik, ki za projekt izvede arhitekturni natečaj, s tem zmanjša stroške gradnje v povprečju za 18-kratnik stroškov natečaja, v najboljšem primeru je ta faktor več kot 32-kratni.

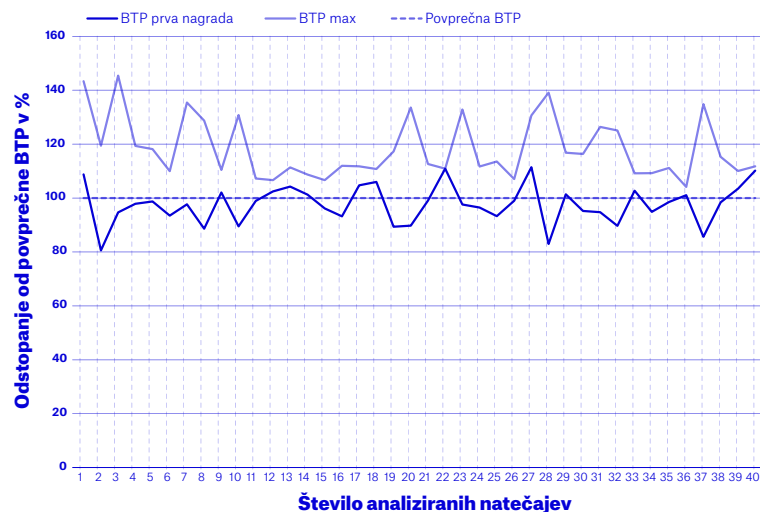
Preden se lotimo konkretnih podatkov študije, je treba opozoriti, da se samo v državah EU, ki sodelujejo v ARCH-E, vsako leto organizira okoli 1148 natečajev²², predvsem za javne gradbene projekte, pri čemer so upoštevani le

²² Glej Juliette Bekkering, Torsten Schröder, Grazia Tona | Tehnična univerza Eindhoven, Oddelek za grajeno okolje, arhitekturno načrtovanje in inženiring, *ARCH-E Map o ADC*, str. 24, <https://arch-e.eu/maps-on-adcs>

postopki, ki jih organizirajo zbornice in druge javne institucije. Če izračunamo vsaj dvakratno število arhitekturnih natečajev za celotno območje EU, bi lahko potencialni prihranki pri gradbenih stroških sami po sebi znašali več kot 28 milijard evrov. Na žalost se le del projektov uresniči prek natečajev. Sektorska študija ACE 2024 ocenjuje skupno vrednost gradbenega trga v EVROPA 32 na približno 2600 milijard evrov. Če bi se natečaji pogosteje uporabljali kot oblika javnega naročanja, bi bil potencial ogromen.

Rezultati študije na kratko

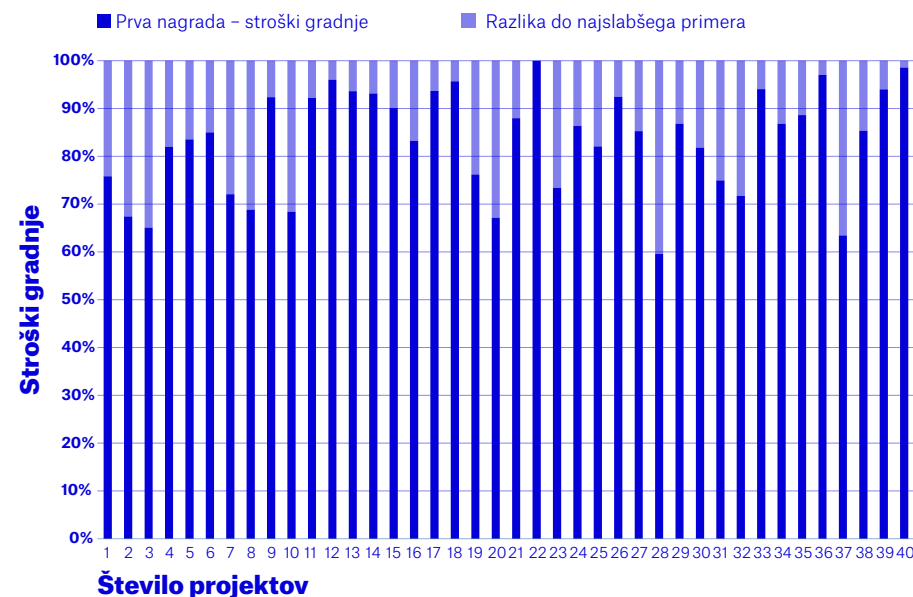
Analiziranih 40 natečajev zajema široko paleto predvsem javnih gradbenih projektov. Ocena vključuje majhne projekte, kot so razstavni objekt z najmanjšo bruto tlorisno površino 783 m², gasilske postaje in skupnostne centre s skupno tlorisno površino okoli 2500 m², pa tudi velike projekte, kot so izobraževalni objekti, stanovanjski objekti in upravni centri, med katerimi ima največjo tlorisno površino bolnišnica s 156 583 m² bruto tlorisne površine.

Slika 2: Primerjava različnih rešitev v okviru natečajev.

Stroški gradnje so bili izračunani na podlagi parametrov naročnika, ki so bili podlaga za razpisno dokumentacijo. Skupna vsota vseh 40 projektov, ki znaša približno 2,5 milijarde evrov, je izračunana na podlagi stroškov gradnje projektov, ki so osvojili prvo nagrado. Izračun, ki odraža največje tveganje

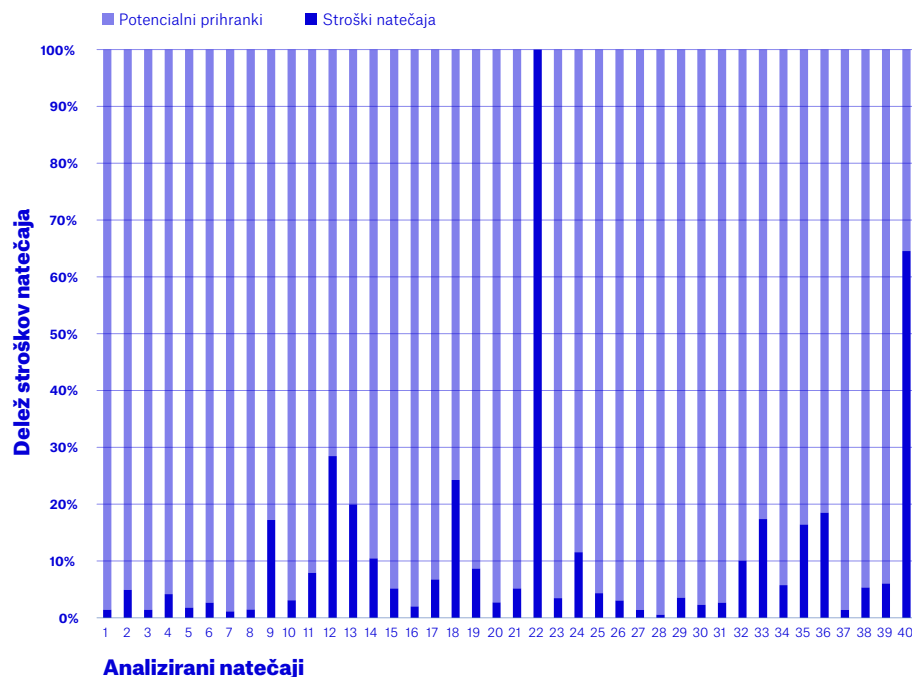
naročnika, tj. primerjavo bruto tlorisne površine nagrajenih projektov s projekti z največjo bruto tlorisno površino med prejetimi rešitvami, kaže povprečno zmanjšanje stroškov gradnje za 18,3 % ali skupaj 571 milijonov evrov. Ta trditev velja za 39 od 40 analiziranih natečajev. Primerjava nagrajenih projektov s povprečno vrednostjo bruto tlorisne površine prejetih rešitev, kaže zmanjšanje stroškov gradnje za približno 3,5 %, kar je še vedno približno 92 milijonov evrov ali nekoliko več kot petkratnik stroška izvedbe natečaja, pri čemer je bilo v 26 od 40 natečajev ugotovljeno zmanjšanje stroškov v primerjavi s povprečnimi rešitvami.

Slika 3: Stroški gradnje v primerjavi z najslabšim primerom.

Stroški natečaja znašajo od 96.000 do 2,9 milijona evrov oziroma med 0,24 in 4,4 % izračunanih stroškov gradnje. Pri velikih projektih so stroški odprtega natečaja običajno nižji od 1 % stroškov gradnje. To velja tudi za dva kompleksna, dvofazna urbanistično - arhitekturna natečaja s postopkovnimi stroški več kot 2 milijona evrov, ki predstavljajo le 0,8 do 0,9 % stroškov gradnje. Vabljeni natečaji z omejenim številom udeležencev za projekte, katerih investicijska vrednost ne dosega praga, so bistveno manj ekonomični; tu lahko natečajni stroški dosežejo do 5 % zneska gradnje, potencial za zmanjšanje stroškov gradnje pa je zaradi majhnega števila natečajnih rešitev tudi bistveno nižji.

Kljub temu veljajo osnovni sklepi študije tudi za majhne projekte, in sicer, da je organizacija arhitekturnega natečaja na splošno bistveno bolj ekonomična kot oddaja naročila v drugih oblikah. V okviru te študije, ki je osredotočena na srednje velike in večje javne gradbene projekte, stroški natečaja znašajo povprečno okoli 0,7 % gradbenih stroškov.

Slika 4: Stroški natečajev v primerjavi s potencialnimi prihranki.

Interpretacija rezultatov

Bruto tlorisna površina in stroški gradnje, izračunani na podlagi parametrov, ki jih je naročnik uporabil za prejemnike nagrad, tj. projekte, ki so predložili najboljšo rešitev za izvedbo natečajne naloge, se najprej primerjajo s parametri tistih projektov, ki kažejo največjo bruto tlorisno površino. Ta primerjava predstavlja najslabši scenarij, tj. največje tveganje naročnika v zvezi s predvidenimi stroški gradnje. Potem se podatki nagrajenih projektov primerjajo s povprečno vrednostjo, izračunano na podlagi skupne bruto tlorisne površine vseh projektov, predloženih v zadevnem natečaju. Informativna vrednost, ki izhaja iz te primerjave, je sicer stvar debate, vendar

je kljub temu izračunana kot neka generalna orientacija. Če je namreč večina nagrajenih projektov v natečajih, kljub različnim neskladnim dejavnikom, še vedno ugodnejša, v primerjavi s povprečnimi vrednostmi predmetnega natečaja, to še enkrat jasno poudarja učinkovitost arhitekturnih natečajev in vpliv, ki ga ima kakovostno načrtovanje, na gospodarno upravljanje celotnega investicijskega projekta.

Povprečne vrednosti so matematični izračun, ki ne temelji le na posameznem projektu, ampak zajamejo podatke vseh projektov. Vendar so lahko povprečni statistični rezultati tudi zavajajoči, ko se pri izračunu kvalitete rešitve dejansko upoštevajo vsi parametri. Projekti z najmanjšo bruto tlorisno površino in drugi projekti z rešitvami, ki se zdijo zelo kompaktne, pogosto pomanjkljivo izpolnjujejo prostorske in funkcionalne zahteve ali pa ne zagotavljajo potrebnih gradbenih površin. Če bi iz izračuna izključili projekte z resnimi prostorskimi primanjkljaji, bi bila povprečna bruto tlorisna površina višja, s čimer bi bila ekonomska ocena najboljše uvrščenih projektov še pozitivnejša.

Pri rešitvah z največjo bruto površino je situacija jasna. Te vrednosti temeljijo na posameznih projektih predlogih, ki bi se teoretično lahko vsi uresničili. Velike bruto tlorisne površine so posledica projektnih odločitev, kot so neustrezno zasnovani tlorisi z velikim deležem komunikacij in neracionalno zasnovo konstrukcije. Poleg tega ti projekti kažejo tudi druge pomanjkljivosti, kot so težave z orientacijo v stavbi, pomanjkljiva osvetlitev, odstopanja od požarnih predpisov itd. Ni treba posebej poudarjati, da projekti v tej kategoriji ustvarjajo tudi temu primerne stroške obratovanja in vzdrževanja, zato so še bistveno manj ekonomični, kot to izhaja zgolj iz izračunov stroškov gradnje.

Vendar pa obstaja še en pomemben argument, ko primerjamo zmagovalni projekt in projekt s povprečnimi vrednostmi. Prehitro sklepamo, da bo oddaja naročila za projektiranje po postopku s pogajanjem prinesla vsaj povprečen projekt. Katera projektna skupina, ki je že dobila naročilo, ne da bi se predhodno pomerila v konkurenci z drugimi biroji v izdelavi odličnega projektnega koncepta, bo razvila ambicijo, da bo pri izpolnjevanju naročila preseгла minimalne zahteve? Kakšno motivacijo imajo projektanti, ki so že podpisali pogodbo, da optimizirajo proračun projekta, ki ga je predvidel naročnik? Praksa postopkov najnižje cene in dodeljevanja pogodb generalnim izvajalcem zadostno kaže, da kakovost načrtovanja in učinkovitost prostorske in funkcionalne zasnove ostajajo dosledno povprečne, proračuni pa so, če že ne preseženi, vsaj v celoti izčrpani.

Seveda ne moremo in ne smemo domnevati, da bo naročnik nujno dobil najslabši možni projekt, če se odreče arhitekturnemu natečaju, ki bi mu zagotovil optimalno projektno rešitev in vse ustrezne podlage za pogajanja. Vendar dejstvo, da se naročniki lahko udobno zadovoljijo s povprečjem, ker domnevamo, da se na koncu vedno vse izravna na povprečno vrednost, izhaja iz poenostavljenega razumevanja stohastičnega zakona velikih števil. Zakon pravi, da se pri velikem številu podobnih procesov, ki dopuščajo le dva različna izida, npr. uspeh in neuspeh, statistika vseh izidov izravna na srednjo vrednost in je vse manj odvisna od naključja²³. Oddaja naročila za izdelavo projektne dokumentacije pa ni dogodek, ki se lahko večkrat ponovi; tudi pogajanja z več ponudniki ne zagotavljajo dovolj razporejenega števila primerov, da bi kot rezultat dosegli teoretično srednjo vrednost. Za javne naročnike, vsaj v manjših občinah, je načrtovanje šole ali skupnostnega centra vedno enkratni dogodek, ki se ne more ponoviti in ne temelji na izkušnjah ali zadostnem strokovnem znanju²⁴. V realnosti gradbeništva se ta enkratnost in pomanjkanje izkušenj in znanja običajno kaznuje z višjimi stroški. Verjetnost, da bo projekt najslabši možni, je znatno višja kot verjetnost, da bo dosežena statistična povprečna vrednost, saj pogajalske razmere niso usmerjene v doseganje možnega optimuma.

Odpri natečaj je drugačen. Njegov cilj je čim večje število natečajnih elaboratov, ki naj bi pokrivali celoten spekter možnih rešitev. Velja načelo, ki je vključeno tudi v avstrijski natečajni standard – WSA 2010²⁵, ki pravi, da „kakovost izhaja iz raznolikosti“ in normalna porazdelitev kakovosti lahko nastane le z ustreznim številom in širino rešitev. Z uporabo natečaja se ne zanašamo na špekulacije o povprečnem projektu, ki temelji na principu naključja. Namesto tega je cilj najti optimalno rešitev gradbene naloge, tako da različne koncepte pregleda in oceni kompetentna strokovna žirija. Dva dodatna dejavnika omogočata natečajem, da so v primerjavi s pogajalskimi postopki usmerjeni v rešitev. Po eni strani kakovost projektnih rešitev v

natečaju temelji na natančni opredelitvi natečajne naloge ter objektivnih načelih načrtovanja in merilih ocenjevanja. Po drugi strani pa žirija, sestavljena iz neodvisnih strokovnjakov in predstavnikov naročnika, sprejema odločitve na podlagi anonimno predloženih rešitev. Načelo anonimnosti zagotavlja objektivnost, nepristranskost in preglednost pri ocenjevanju dejanskih, v rešitev usmerjenih kakovosti prejetih projektov. Rezultat tega je, kot kaže študija, da so najbolj ocenjeni projekti vedno nadpovprečni v vseh ključnih parametrih, pri čemer je zgornja tretjina najboljših projektov uspešna tudi v smislu „gospodarske učinkovitosti“.

Primerjava velikosti bruto tlorisne površine najbolj ocenjenega projekta s povprečno vrednostjo tako ponazarja gospodarsko učinkovitost nagrajenih projektov v razmerju do povprečne vrednosti prejetih natečajnih rešitev. Primerjava z najvišjimi vrednostmi bruto tlorisne površine pa kaže na gospodarski manevrski prostor in dejansko pogodbeno tveganje naročnika, ki se odreče natečaju, ter gospodarski potencial, ki ga je mogoče izpeljati iz rezultatov arhitekturnih natečajev.

Perspektiva javnih naročnikov

Naročanje projektiranja ni nujno del vsakdanjega poslovanja javnih institucij, zlasti v majhnih občinah, in ni vedno opravljeno s potrebno suverenostjo. Zlasti pri gradbenih nalogah z zelo specializiranimi zahtevami, na primer v izobraževanju ali zdravstvu, primanjkuje rutine, znanja in strokovnih struktur za zagotavljanje kakovosti, ki bi morala biti samoumevna, če se javna sredstva uporabljajo skrbno.

Javne ustanove imajo primarno obveznost do ljudi. Ta socialna obveznost pomeni zavezanost k uporabniku prijazni kakovosti, visokokakovostnim prostorskim ambientom, upoštevanju trajnostnih okoljskih standardov itd. Samopodoba javnih naročnikov bi morala odražati to celostno perspektivo in vključevati oblikovalsko in funkcionalno kakovost, uporabniško prijaznost in trajnost v povezavi z celotnim življenjskim ciklom stavbe, ob upoštevanju stroškovne učinkovitosti. V tem smislu je natečaj ustrezen način, ki zagotavlja zahtevane kakovosti in je hkrati demokratično legitimen v smislu postopkov javnega naročanja. Ta študija potrjuje, da se dodeljevanje javnih načrtovalskih nalog brez postopkov, usmerjenih v kakovost, lahko opredeli tudi kot gospodarsko malomarnost. Gospodarska učinkovitost se načeloma ne more omejiti zgolj na stroške načrtovanja in gradnje, niti na stroške

²³ Primer tega bi bilo metanje kovanca. Če kovanec vržemo dovoljkrat, bo porazdelitev rezultatov temeljila na srednji vrednosti v skladu z Gaussovo normalno porazdelitvijo.

²⁴ Primer iz področja izobraževalne gradnje: Po podatkih avstrijskega statističnega urada je bilo v šolskem letu 2023/24 v treh avstrijskih zveznih deželah 13 osnovnih šol več kot v šolskem letu 2022/23. 11 od teh šol je v mestu Dunaj, dve v zveznih deželah Spodnja Avstrija in Salzburg. Število šol v preostalih zveznih deželah je ostalo enako ali se je zaradi zaprtja šol zmanjšalo. Torej lahko rečemo, da ima mesto Dunaj izkušnje z gradnjo šol, ostala Avstrija pa ne. Glej Statistik Austria, „Schulen und Klassen“, <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bildung/schulbesuch/schulen-und-klassen>

²⁵ Glej Bundeskammer der Ziviltechniker:innen (ur.): *Wettbewerbsstandard Architektur WSA 2010**, del A, člen II, odstavek 8, str. 12, <https://www.architekturwettbewerb.at/wsa>

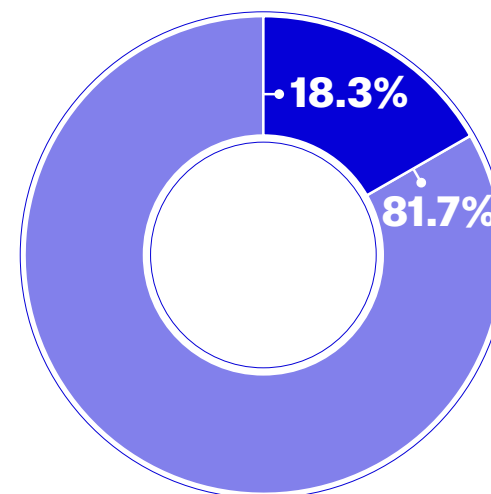
življenjskega cikla, ampak jo je treba oceniti tudi v kontekstu stroškovnih učinkov, ki izhajajo iz kakovosti prostorov za ljudi in okolje.

Poudariti želimo gospodarske prednosti, ki jih za naročnike prinaša izvedba natečaja z celostnega vidika in ki se v drugih oblikah javnega naročanja ne upoštevajo:

1. Projekt, ki osvoji prvo nagrado na arhitekturnem natečaju, že od samega začetka zagotavlja najvišjo arhitekturno in funkcionalno kakovost. Pametna razporeditev uporabnih površin in komunikacij ter ustvarjanje možnih sinergij med površinami se odražajo v dobrih karakterističnih vrednostih. Poleg tega pa odlično zasnovani tlorisi pomenijo kakovost uporabe, uporabniku prijazne prostore in trajnost, doseženo v celotni življenjski dobi stavbe, kar je mogoče kategorizirati tudi z gospodarskega vidika (npr. manj bolniških dni zaradi zadovoljnih zaposlenih itd.).
2. Naročnik lahko skozi natečaj prepozna, kako različni koncepti ustvarjajo različne prostorske pogoje. Če je najbolje ocenjeni projekt tudi ustrezno bolj kompakten od projektov, ki so ocenjeni slabše, izbira projekta na podlagi kakovosti naročniku prinaša ustrezno ekonomsko prednost, ki izhaja iz manjše skupne površine prostorov in jo je mogoče natančno izračunati.
3. Kompaktna rešitev prihrani stroške gradnje. Kompaktnost sama po sebi ni vrednota. Vendar pa racionalno organizirani tlorisi omogočajo prostore z visoko kakovostjo bivanja. Pozitivni učinki se kažejo v orientaciji stavb, dolžini komunikacijskih poti, obsegu površin ovoja, obsegu zaprtega prostora in posledično v tekočih stroških obratovanja in vzdrževanja.
4. Naročnik lahko primerja prostorske parametre projekta, ki je bil v natečaju izbran kot najboljša rešitev, s prostorskimi parametri, ki so bili vnaprej določeni v okviru natečajne naloge in na katerih temelji pričakovani prostorski in funkcionalni program. Če ta primerjava pokaže zmanjšanje bruto tlorisne površine v primerjavi z naročnikovo prvotno predvideno površino, to prav tako predstavlja natančno izračunljivo ekonomsko prednost.
5. Nenazadnje, najboljša natečajna rešitev je tudi podlaga za izvedbo gradnje z minimalnim ekološkim odtisom. To lahko pomeni prihranke v smislu pozidane površine, tj. stopnje izrabe parcele, energetske potrebe in krožnega gospodarstva.

Treba je preučiti, pod kakšnimi pogoji bi naročnik naročil zadevno storitev načrtovanja, če bi bila ta dodeljena samo po postopku s pogajanjem namesto po postopku z natečajem. Predpostavljamo lahko, da najboljši oblikovalski koncept, ki ga ustvari izvedba natečaja, ne bi bil na voljo kot podlaga za pogajanja, ampak samo funkcionalne in ekonomske predpostavke, ki jih je naročnik sam vnaprej določil. Če so te predpostavke napačne, na primer zaradi pomanjkanja izkušenj, v pogajalskem postopku ne bo prišlo do popravilnih ukrepov. Če se naročnik pri oddaji storitev načrtovanja odloči, da ne bo organiziral arhitekturnega natečaja, se s tem ne odreka le gradbeni kulturi, ampak tudi alternativnim rešitvam, katerih primerjava z lastnimi izračuni je edini način za konkretno oceno gospodarske izvedljivosti projekta.

Če se pogodba za načrtovanje kompleksne stavbe dodeli na podlagi neustreznih preverjenih tehničnih načel, se zgoraj navedeni potenciali na noben način ne upoštevajo. Brez predhodne priprave projekta z ustrezno stopnjo izpopolnjenosti, ki jo lahko zagotovi le natečaj, preprosto ni zavesti o vseh parametrih, ki so pomembni bodisi neposredno v smislu učinkovito izračunanih stroškov gradnje bodisi v okviru stroškovnega okvira za celotno življenjsko dobo stavbe.

■ Potencialni prihranki pri stroških gradnje

Slika 5: Potencialni prihranki pri stroških gradnje.

Sklepne ugotovitve: Ekonomika najboljše rešitve ali preobrat napačnega prepričanja

Sedanja praksa oddajanja naročil za načrtovanje je zaznamovana z izogibanjem in omejevanjem natečajev, ki so usmerjeni v kvaliteto rešitve. Podeljevanje naročil izključno na podlagi pogajalskih postopkov brez komponente kakovosti in z omejevalnimi merili za sodelovanje ne ustreza razdrobljeni strukturi evropske arhitekturne scene²⁶. Ne le da se odpovedujemo visokokakovostnim rešitvam, ampak tudi sistematično oviramo naslednjo generacijo arhitektov in razvrednotimo njihovo izjemno raven izobrazbe, s katero lahko v strokovno prakso prispevajo najnovejša znanstvena dognanja, inovativne rešitve in ustvarjalni potencial.

Študija o ekonomski upravičenosti arhitekturnih natečajev jasno kaže, da je splošno prepričanje, da se je treba visokokakovostni arhitekturi izogibati kot dragemu luksuzu, napačno. **Napačno je preprosto zato, ker naročniki verjamejo, da so s pogajanjem o ugodni ceni za projektantsko storitev že hkrati pridobili tudi ekonomsko optimiziran projekt.** Poleg napačnih ekonomskih vidikov ta napačna ugotovitev ne upošteva drugih bistvenih parametrov, vključno z družbenimi in ekološkimi posledicami napačnih načrtovalskih odločitev.

Tudi domneva, da je sam proces, tj. arhitekturni natečaj, negospodaren, je neutemeljena. V vsakem primeru je strošek natečaja znotraj privarčevanih stroškov, ki jih zmagovalne rešitve izkazujejo v primerjavi z drugimi rešitvami pri gradnji srednje velikih in večjih gradbenih projektov, proces pa se takoj amortizira tudi na druge načine.

Skozi filter ekonomske analize je prepoznana tudi učinkovitost, s katero lahko arhitektura prispeva k reševanju problemov, s katerimi se sooča družba, in sicer prek visokokakovostnih izbirnih postopkov natečajev. Izkazana je inovativnost, tehnična odličnost, učinkovitost in racionalnost, ki dodatno podpirajo ekonomsko odličnost najboljših rešitev.

Dolgoročnih kriz v svetovnem gospodarstvu in podnebnih sprememb ni mogoče rešiti z načelom najcenejšega ponudnika. Da bi kot družba preživel, potrebujemo kakovost in najboljše rešitve, ki dejansko delujejo

na dolgi rok. Kot odprta, demokratična družba v Evropi potrebujemo zakon o javnih naročilih, ki je popolnoma usmerjen v kakovost, ki izhaja iz resnih natečajev, in v središče svojih prizadevanj postavlja ljudi, ki lahko to kakovost zagotovijo. V tem smislu je treba zaradi demokratične poštenosti ovreči napačno trditev, da je najboljše razmerje med ceno in kakovostjo mogoče doseči s cenovno najugodnejšimi ponudbami.

²⁶ Arhitekturni svet Evrope/Mirza & Nacey Research Ltd, *Arhitekturni poklic v Evropi 2024, sektorska študija*, str. 35.

Zaradi varstva podatkov so zbrani podatki o projektih za objavo anonimizirani.

Projekt – tipologija	BTP min.	BTP max.	BTP Ø	BTP 1. nagrada	Razlika med BTP 1. nagrade in BTP max.	€/m2 BTP		Stroški gradnje 1. nagrada	Prihranek pri stroških gradnje v primerjavi z BTP max.	Prihranek v %	Prihranek v primerjavi z BTP Ø	Prihranek v %	Stroški natečaja	Delež natečajnih stroškov v stroških gradnje
Izobraževanje/kultura	17,700	29,400	20,500	22,300	7,100	2,400.00		€ 53,520,000	€ 17,040,000	24.1%	-€ 4,320,000	-8.8%	240,000.00 €	0.45 %
Izobraževanje/uprava	2,600	4,300	3,600	2,900	1,400	2,500.00		€ 7,250,000	€ 3,500,000	32.6%	€ 1,750,000	19.4%	180,000.00 €	2.48 %
Izobraževanje	11,400	19,200	13,200	12,500	6,700	2,100.00		€ 26,250,000	€ 14,070,000	34.9%	€ 1,470,000	5.3%	200,000.00 €	0.76 %
Izobraževanje	7,100	11,100	9,300	9,100	2,000	1,500.00		€ 13,650,000	€ 3,000,000	18.0%	€ 300,000	2.2%	130,000.00 €	0.95 %
Izobraževanje	19,500	28,600	24,200	23,900	4,700	2,600.00		€ 62,140,000	€ 12,220,000	16.4%	€ 780,000	1.2%	220,000.00 €	0.35 %
Izobraževanje	18,300	22,000	20,000	18,700	3,300	2,000.00		€ 37,400,000	€ 6,600,000	15.0%	€ 2,600,000	6.5%	180,000.00 €	0.48 %
Izobraževanje	25,300	40,500	29,900	29,200	11,300	2,700.00		€ 78,840,000	€ 30,510,000	27.9%	€ 1,890,000	2.3%	340,000.00 €	0.43 %
Mestna poslovna stavba	14,100	21,500	16,700	14,800	6,700	2,800.00		€ 41,440,000	€ 18,760,000	31.2%	€ 5,320,000	11.4%	280,000.00 €	0.68 %
Mestna poslovna stavba	2,200	2,750	2,490	2,540	210	2,300.00		€ 5,842,000	€ 483,000	7.6%	-€ 115,000	-2.0%	100,000.00 €	1.71 %
Študentska stanovanja	2,650	5,350	4,090	3,660	1,690	2,900.00		€ 10,614,000	€ 4,901,000	31.6%	€ 1,247,000	10.5%	155,000.00 €	1.46 %
Gasilska postaja/krizni in nadzorni center	12,146	14,956	13,941	13,798	1158	5,900.00		€ 81,408,200	€ 6,832,200	7.7%	€ 843,700	1.0%	588,000€	0.72 %
Skupnostni center	2,725	3,296	3,090	3,166	130	4,600.00		€ 14,563,600	€ 598,000	3.9%	-€ 349,600	-2.5%	238,000€	1.63 %
Sprejemni center / park-Gastronomija	2,819	3,430	3,080	3,211	219	4,300.00		€ 13,807,300	€ 941,700	6.4%	-€ 563,300	-4.3%	235,000€	1.70 %
Gasilska postaja	2,712	3,224	2,966	3,004	220	5,100.00		€ 15,320,400	€ 1,122,000	6.8%	-€ 193,800	-1.3%	131,000€	0.86 %
Izobraževanje	24,938	28,592	26,804	25,770	2,822	4,300.00		€ 110,811,000	€ 12,134,600	9.90 %	€ 4,446,200	3.9%	658,000€	0.59 %
Izobraževanje	26,101	32,418	28,942	26,984	5,434	4,300.00		€ 116,031,200	€ 23,366,200	16.8%	€ 8,419,400	6.8%	479,000€	0.41 %
Uprava	40,245	52,063	46,582	48,780	3,283	2,900.00		€ 141,462,000	€ 9,520,700	6.3%	-€ 6,374,200	-4.7%	690,000€	0.49 %
Skupnostni center in gasilska postaja	2,751	3,532	3,188	3,380	152	3,700.00		€ 12,506,000	€ 562,400	4.3%	-€ 710,400	-6.0%	180,000€	1.44 %
Skupnostni center	1,028	1,349	1,150	1,028	321	4,600.00		€ 4,728,800	€ 1,476,600	23.8%	€ 561,200	10.6%	140,000€	2.96 %
Izobraževanje	3,122	4,681	3,503	3,144	1537	4,300.00		€ 13,519,200	€ 6,609,100	32.80 %	€ 1,543,700	10.2%	183,000€	1.35 %
Študentsko naselje/uprava/gastronomija	20,834	24,573	21,819	21,619	2954	2,900.00		€ 62,695,100	€ 8,566,600	12.00 %	€ 580,000	0.9%	467,000€	0.74 %
Uprava/kultura	18,462	23,014	20,749	23,014	0	2,900.00		€ 66,740,600	€ 0	0.00 %	-€ 6,568,500	-10.9%	390,000€	0.58 %
Gasilska postaja	1,448	2,198	1,654	1,614	584	4,600.00		€ 7,424,400	€ 2,686,400	26.60 %	€ 184,000	2.4%	96,000€	1.29 %
Upravna	1,375	1,646	1,473	1,421	225	4,600.00		€ 6,536,600	€ 1,035,000	13.70 %	€ 239,200	3.5%	135,000€	2.07 %
Stanovanja	8,092	10,719	9,436	8,800	1,919	2,600.00		€ 22,880,000	€ 4,989,400	17.9%	€ 1,653,600	6.7%	225,000€	0.98 %
Uprava	47,589	55,975	52,274	51,750	4,225	2,900.00		€ 150,075,000	€ 12,252,500	7.5%	€ 1,519,600	1.0%	383,000€	0.26 %
Študentska stanovanja	16,126	28,088	21,496	23,956	4132	2,600.00		€ 62,285,600	€ 10,743,200	14.70 %	-€ 6,396,000	-11.4%	148,000€	0.24 %
Gasilska postaja	9,900	16,600	11,933	9,900	6700	5,100.00		€ 50,490,000	€ 34,170,000	40.40 %	€ 10,368,300	17.0%	188,000€	0.37 %
Skupnostni center	3,495	5,177	4,432	4,495	682	4,600.00		€ 20,677,000	€ 3,137,200	13.2%	-€ 289,800	-1.4%	115,000€	0.56 %
Uprava	29,390	40,893	35,131	33,454	7439	2,900.00		€ 97,016,600	€ 21,573,100	18.20 %	€ 4,863,300	4.8%	506,000€	0.52 %
Javna uprava	7,963	14,727	11,652	11,040	3,687	4,788.00		€ 52,859,520	€ 17,653,356	25.0%	€ 2,930,256	5.3%	480,000€	0.91 %
Razstavna stavba	783	1,287	1,029	923	364	4,794.00		€ 4,424,862	€ 1,745,016	28.3%	€ 508,164	10.3%	195,000€	4.41 %
Raziskovalna in laboratorijska stavba	6,082	7,738	7,085	7,280	458	4,981.00		€ 36,261,680	€ 2,281,298	5.9%	-€ 971,295	-2.8%	480,000€	1.32 %
Javna uprava	73,559	97,983	89,667	85,056	12,927	2,857.00		€ 243,004,992	€ 36,932,439	13.2%	€ 13,173,627	5.1%	2,250,000€	0.93 %
Izobraževanje	6,675	8,491	7,638	7,525	966	2,163.00		€ 16,276,575	€ 2,089,458	11.4%	€ 244,419	1.5%	410,000€	2.52 %
Javna uprava	56,328	61,833	59,389	60,006	1,827	2,100.00		€ 126,012,600	€ 3,836,700	3.0%	-€ 1,295,700	-1.0%	870,000€	0.69 %
Zdravstvena ambulanta	97,615	156,583	116,093	99,390	57,193	3,627.00		€ 360,487,530	€ 207,439,011	36.5%	€ 60,581,781	14.4%	2,900,000€	0.80 %
Raziskovalna in laboratorijska stavba	13,825	19,267	16,710	16,444	2,823	4,167.00		€ 68,522,148	€ 11,763,441	14.7%	€ 1,108,422	1.6%	660,000€	0.96 %
Javna uprava	73,552	91,855	83,461	86,376	5,479	2,615.00		€ 225,873,240	€ 14,327,585	6.0%	-€ 7,622,725	-3.5%	920,000€	0.41 %
Pisarniška in laboratorijska stavba	6,004	7,562	6,765	7,455	107	1,437.00		€ 10,712,835	€ 153,759	1.4%	-€ 991,530	-10.2%	280,000€	2.61 %
Vsota / povprečje %								€ 2,552,360,582	€ 571,622,963	16.7%	€ 92,364,019	2.4%	17,645,000.00	1.13 %

Slika 6: Tabela s podatki o gospodarski učinkovitosti natečajev.

POGLAVJE 3

Priporočila za posamezne države

Avstrija	Nemčija	Španija
Hrvaška	Madžarska	Švica
Ciper	Slovenija	Nizozemska

Priporočila za posamezne države

AVSTRIJA | Zvezna zbornica arhitektov in inženirjev (Avstrija) |
Bundeskammer der Ziviltechniker:innen

Arhitektura ima vedno javni vpliv, zato morajo biti odločitve o načrtovanju usmerjene v gradbeno kulturo, arhitekturno kakovost in, nenazadnje, učinkovit prispevek k varstvu našega okolja. Kakovost ni luksus, nasprotno, zaradi številnih družbenih kriz smo dolžni poiskati in izvajati učinkovite rešitve. Postopki javnega naročanja, usmerjeni v merila kakovosti, so tudi zelo gospodarni. Arhitekti s svojim večinoma neplačanim delom na natečajnih rešitvah nesorazmerno veliko prispevajo k skupnemu dobremu.

Ta dejstva niso ustrezno upoštevana v avstrijskem zakonu o javnih naročilih (*Bundesvergabegesetz*) in direktivah EU o javnih naročilih. Da bi preprečili s tem povezane neželene razvojne trende in gospodarske primanjkljaje, je bil za Avstrijo v obliki standarda za arhitekturne natečaje WSA 2010* razvit sklop pravil, ki se jih lahko obravnava kot dopolnitev zakonodaje o javnih naročilih. Zaželeno in nujno bi bilo, da se ta sklop pravil povzdigne v zakonodajni red kot obvezna podlaga za vse natečaje in natečajne postopke.

Arhitektura kot intelektualno-ustvarjalni dosežek zahteva v javnem naročanju drugačen status, kot je trenutno opredeljen v zakonodaji EU. Samo po sebi bi moralo biti jasno, da morata pogajanja in sklenitev pogodbe o načrtovanju predhodno spremljati razvoj visokokakovostnega projektnega koncepta. Pri javnih gradbenih projektih mora ta razvojni in odločevalni proces temeljiti na sodelovanju, enakosti in preglednosti ter biti demokratično legitimiran. Glede na to je treba dati prednost arhitekturnim natečajem, ki temeljijo na kakovostno usmerjenem natečajnem sistemu, zlasti za javne gradbene projekte v zgornjem segmentu pragov investicijske vrednosti.

Drugo nujno priporočilo za izboljšanje zakonodaje o javnih naročilih je upoštevanje strukture in dejanskih razmer v arhitekturi v Evropi. 68%

arhitekturnih podjetij je enoosebnih, nadaljnjih 13% pa dvoosebnih²⁷. Veliko je odlično usposobljenih strokovnjakov, med njimi tudi veliko mladih in vse več arhitektov, katerih strokovno znanje in status se pri dodeljevanju javnih naročil ne upoštevajo v zadostni meri. Velika večina arhitektov je zaradi neprimernih pogojev za sodelovanje izključena iz javnih naročil. Te pogoje je treba prilagoditi strukturi majhnih in srednjih birojev, ki na ustvarjalni sceni prevladujejo.

HRVAŠKA | Hrvatska komora arhitekata / Hrvatska zbornica arhitektov

Merila za obvezne arhitekturne natečaje

Trenutno prostorski načrti na lokalni ravni ne smejo predpisovati arhitekturnih natečajev za zasebna zemljišča ali javna zemljišča, ki niso v lasti lokalnih samoupravnih skupnosti, kljub pomembnosti nekaterih lokacij v javnem prostoru. Zakon o prostorskem načrtovanju bi moral uvesti jasna merila za razširitev obsega obveznih arhitekturnih natečajev, z vključitvijo določenih zasebnih in javnih zemljišč ter tako izboljšali kakovost grajenega okolja.

Sprejetje Uredbe o arhitekturnih natečajih Hrvaške zbornice arhitektov v okvir javnih naročil

Za Uredbo o arhitekturnih natečajih sta pristojna Hrvaška zbornica arhitektov in Hrvaško združenje arhitektov. Priznanje te strokovne ureditve kot zavezujoče v okviru sistema javnih naročil bi prispevalo k preglednosti in kakovosti postopkov arhitekturnih natečajev, saj bi se zagotovilo upoštevanje jasnih meril in standardov.

Spodbujanje arhitekturnih natečajev prek mehanizmov financiranja

Spodbujanje arhitekturnih natečajev s finančno podporo je ključni korak k doseganju arhitekturne odličnosti v javnih naložbah. Uvedba zahteve, da se konceptualni projekt razvije v okviru arhitekturnih natečajev kot pogoj za pridobitev financiranja ali sofinanciranja, bi zagotovila, da se javni projekti izvedejo na najvišji ravni kakovosti in inovativnosti.

²⁷ Arhitekturni svet Evrope/Mirza & Nacey Research Ltd, *The Architectural Profession in Europe 2024 Sector Study*, str. 36.

Sistematična podpora majhnim lokalnim samoupravnim skupnostim pri organizaciji arhitekturnih natečajev

Zaradi omejenih zmogljivosti se majhne lokalne samoupravne skupnosti običajno zanašajo na standardne postopke javnega naročanja, da se izognejo organizacijskim in finančnim izzivom pri izvajanju arhitekturnih natečajev. Sistematična podpora lokalnim organom pri organizaciji arhitekturnih natečajev bi spodbujala arhitekturno odličnost in izboljšala kakovost grajenega okolja.

CIPER | Ciprsko združenje arhitektov | Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου

Uvod

V tem poglavju so navedena ključna priporočila za izboljšanje sistema arhitekturnih natečajev na Cipru. Temeljijo na nacionalnih predpisih, podatkih Ciprske znanstvene in tehnične zbornice (ETEK), Ciprskega združenja arhitektov (CAA) in ugotovitvah evropskega raziskovalnega projekta ARCH-E o javnih naročilih, temelječih na kakovosti. Cilj je podpreti javne organe, arhitekte in zainteresirane strani pri razvoju poštenih, preglednih in kakovostnih praks javnega naročanja, ki povečujejo arhitekturno vrednost, spodbujajo sodelovanje in so v skladu z kakovostnimi evropskimi praksami ter načeli kulture gradnje *Baukultur* in *Novega evropskega Bauhausa* (NEB).

1. Sprejetje arhitekturnih natečajev kot standardne prakse

Arhitekturni natečaji morajo biti prednostna metoda za oddajo naročil za javne projekte, zlasti tistih, ki so pomembni z vidika javnega interesa. Ta pristop zagotavlja preglednost, spodbuja inovativnost in izboljšuje kakovost grajenega okolja.

2. Zagotavljanje vključujoče udeležbe

Pogoji za sodelovanje morajo biti jasni in ne omejujoči, tako da omogočajo sodelovanje:

- arhitektom z licenco, registriranim pri Ciprski znanstveni in tehnični zbornici (ETEK)

- arhitektom iz držav članic EU/EGP ali držav, ki so sklenile sporazume v okviru Sporazuma o vladnih naročilih (GPA) Svetovne trgovinske organizacije (STO).

Izogibati se je treba dodatnim finančnim zahtevam in zahtevam po referencah, ki lahko nesorazmerno izključujejo mlade ali majhne biroje.

3. Spodbujanje odprtih in dvofaznih natečajev

- **Odprti natečaji:** spodbujajo široko sodelovanje in omogočajo raznolike ideje in rešitve.
- **Dvostopenjski natečaji:** so primerni za zapletene projekte, kjer se izvede dvostopenjski postopek, da se razbremeni delovna obremenitev in naloži podrobna razdelava predlogov, le za ožje uvrščene rešitve.

4. Poenostavitev zahtev za oddajo

Zahtevana naj bo le za ocenjevanje nujno potrebna dokumentacija. S tem se zmanjša breme za udeležence in spodbudi širše sodelovanje, zlasti manjših podjetij.

5. Zagotovitev poštenega nadomestila

Udeležencem, zlasti tistim, ki napredujejo v poznejše faze natečaja, je treba ponuditi ustrezno plačilo. Tako se prizna vloženi trud in spodbuja enakopravno sodelovanje.

6. Zagotovitev preglednega in usposobljenega sestava žirije

Žirije morajo biti sestavljene iz strokovnjakov z ustreznim znanjem in izkušnjami ter imenovane na naslednji način:

- **Tričlanska žirija:** en predstavnik naročnika in vsaj dva arhitekta, ki ju priporočita ETEK in Ciprsko združenje arhitektov (CAA).
- **Petčlanska žirija:** en predstavnik naročnika, en imenovani član (arhitekt ali sorodni strokovnjak) in vsaj trije arhitekti, ki jih priporočita ETEK in CAA.
- **Sedemčlanska žirija:** en predstavnik naročnika, dva imenovana člana (vsaj en arhitekt ali sorodni strokovnjak) in vsaj štirje arhitekti, ki jih priporočita ETEK in CAA, od katerih mora vsaj eden imeti specializirano znanje, pomembno za natečaj.

Za obogatitev ocenjevalnega postopka je treba upoštevati raznolikost glede spola in generacijsko zastopanost.

7. Ohranjanje anonimnosti in preglednosti

Natečajne rešitve morajo biti ocenjene anonimno, da se zagotovi nepristranskost. Vsi postopki natečaja, pogoji in merila ocenjevanja morajo biti jasno navedeni in dostopni vsem udeležencem. Odločitve žirije morajo biti dokumentirane, postopki ocenjevanja pa morajo biti pregledni in dostopni vsem zainteresiranim stranem.

8. Vključitev javnosti

V zgodnjih fazah razvoja projekta naj se vključi skupnosti in uporabnike, da se zagotovi, da končna arhitekturna rešitev ustreza javnim potrebam in ima podporo skupnosti. Takšen pristop spodbuja sprejemanje in povečuje relevantnost projektov.

9. Spoštovanje pravic intelektualne lastnine

Udeleženci naj ohranijo avtorske pravice za svoje projekte. Brez uradnega soglasja avtorja ni dovoljeno nobeno spreminjanje.

10. Objava rezultatov natečaja

Zagotoviti je treba, da so rezultati natečajev, vključno z nagrajenimi rešitvami in poročili žirije, objavljeni in dostopni, da se spodbudi preglednost in zaupanje javnosti v proces.

Ta priporočila so namenjena okrepitvi okvira arhitekturnih natečajev na Cipru ter spodbujanju odličnosti, pravičnosti in trajnosti v grajenem okolju.

NEMČIJA | Zvezna zbornica nemških arhitektov |
Bundesarchitektenkammer

Sodelovanje tujih udeležencev na natečajih je treba obravnavati kot obogatitev za vsak natečaj

Natečaji spodbujajo ustvarjalne, inovativne in trajnostne rešitve za v prihodnost usmerjeno oblikovanje okolja. So ključno orodje za vključevanje javnosti v arhitekturo in gradbeno kulturo. Za vse udeležence veljajo enaki

pogoji in enak dostop. Da se zagotovi vključenost, morajo biti pogoji za sodelovanje usklajeni z nalogo in potrebnimi kvalifikacijami, kar omogoča sodelovanje manjšim podjetjem in novincem. Prekomerne zahteve, kot so pretirano število referenčnih projektov ali obseg prometa, omejujejo dostop in zmanjšujejo raznolikost trga.

Ohranjanje lokalne arhitekturne identitete je v natečajih ključnega pomena, vendar bi lahko drugim postopkovnim vidikom koristila uskladitev na ravni EU. Ključni elementi so priznavanje strokovnih kvalifikacij, dostopni pogoji za sodelovanje, avtorske pravice, poštene pogodbe in višine nagrad, usklajene z nacionalnimi gospodarstvi. Čezmejno sodelovanje med sosednjimi državami EU povečuje stopnjo uspešnosti. Nizka stopnja sodelovanja kaže na potrebo po raziskavi, ki bi ugotovila, kakšni konkretni ukrepi so potrebni za izboljšanje obstoječih sistemov natečajev, olajšanje čezmejnega dostopa in zagotovitev visokokakovostnih postopkov.

Žirije s mednarodnimi izkušnjami pomembno prispevajo k utemeljenim natečajnim odločitvam

Raznolika arhitektura in kulture javnega naročanja v državah članicah EU zunanjim opazovalcem otežujejo preglednost natečajev. Natečaji so pogosto politični, ključni kontekst in pričakovanja pa ostajajo skrita pred ne-lokalci. To pomanjkanje dostopa do neformalnega znanja lahko ovira tuje udeležence. Predsodki pogosto izhajajo iz medsebojnega nepoznavanja lokalnih sistemov na obeh straneh, tako s stališča udeležencev kot organizatorjev.

Povabilo članom žirije, ki niso iz regije, kaže zavezanost naročnika in organizatorjev natečajev k evropski odprtosti in je priznано kot pregledna praksa, ki spodbuja tuje arhitekto k sodelovanju v natečajih.

Mednarodni dostop do informacij o natečajih (nagrade, rezultati, pravila in predpisi) spodbuja tudi nacionalni natečajni sistem

Sistem natečajev v Nemčiji v glavnem urejajo Smernice za projektni natečaj (RPW 2013). Te so podlaga za vse natečaje, organizirane na področju zvezne gradnje. Poleg tega so za natečaje, ki jih organizirajo zvezne dežele, RPW 2013 zavezujoče v skoraj vseh zveznih deželah. Za druge javne in zasebne organizatorje se priporoča, da RPW 2013 uporabljajo na enak način.

Pravila za natečaje v Nemčiji temeljijo na naslednjih temeljnih načelih:

- Enako obravnavanje vseh udeležencev natečajev, tudi v postopku prijave;
- Jasna in nedvoumna navodila;
- Ustrezno razmerje med ceno in kakovostjo;
- Kompetentna žirija;
- Anonimnost natečajnih rešitev;
- Pogodbena zaveza.

Spodbujanje in olajševanje dostopa do čezmejnih natečajev je predvsem priložnost za izboljšanje širjenja arhitekturnih idej, znanja in strokovnih izkušenj na evropski ravni. S to izmenjavo se lahko razvijajo gradbene prakse in arhitekturne kulture, omogočene so tehnološke inovacije in nepričakovani rezultati.

Predlogi za prihodnji razvoj nemškega sistema natečajev

- **Trajnostni vidiki** so lahko koristni kot merila za podelitev nagrad, vendar morajo biti uravnoteženi z zahtevo po manj birokracije.
- **Pogoji za sodelovanje** v natečaju (merila v zvezi s spolom, velikostjo biroja ...) se ne smejo dodatno zaostrovati in morajo ostati nizka, tudi da se prepreči, da ne bi javni sektor opustil organizacije natečajev.
- **Nizke pragove glede pogojev za sodelovanje** je treba doseči tako, da se zahteve osredotočijo predvsem na strokovno usposobljenost.
- Možnost **sodelovanja javnosti** mora ostati omejena na fazo pred dejanskim natečajem (opredelitev natečajne naloge), da ne bi bilo ogroženo načelo anonimnosti.
- BAK meni, da je uvedba izrecnega „**poenostavljenega postopka**“ neustrezna. Standardni natečaj, ki poteka v skladu z RPW se že šteje za poenostavljen postopek.

MADŽARSKA | Madžarska zbornica arhitektov | Magyar Építész Kamara

Madžarska zbornica arhitektov se od svoje ustanovitve v 19. stoletju zavzema za organizacijo arhitekturnih natečajev kot oblike postopka, ki podpira ustvarjanje najboljših možnih arhitekturnih rešitev.

Zakon LXIX iz leta 2023 in Uredba o državnih gradbenih naložbah ([2023. évi LXIX. törvény az állami építési beruházások rendjéről](#)), sprejeta lani, določata, da je treba v primeru, ko znatni del predstavljajo državne naložbe, projektante izbrati na arhitekturnih natečajih, kar je pomembna sprememba v primerjavi s prejšnjo prakso in bo po pričakovanjih privedlo do povečanja števila natečajev. Večanje števila možnosti za naročila in projektiranje ima spodbuden učinek na arhitekturno skupnost. MÉK aktivno sodeluje pri pripravi arhitekturnih natečajev, svetovanju razpisovalcem, pripravi vzorčnih razpisnih dokumentov, imenovanju predsednika, podpredsednika in članov žirije, objavi razpisov, rezultatov in končnih poročil (spletna stran MÉK, tedenski digitalni bilten in Arhitekturni novičnik).

1. Podpora odprtim postopkom natečajev

Prizadevati si je treba, da naročniki (javni in zasebni) razpišejo čim več odprtih postopkov natečajev, ki so usklajeni tudi z drugimi z ustreznimi predpisi. V primeru vabljenih natečajev, bi bilo primerno omogočiti sodelovanje tudi ekipam, ki niso bile povabljene (mešani postopek), s čimer bi se povečalo število prijav v danem postopku.

2. Možnost internacionalizacije natečajev

Priporočljivo bi bilo internacionalizirati čim več natečajev, ne le natečaje nad pragom EU, saj lahko ti prinesejo nove arhitekturne ideje in pristope ter spodbudijo arhitekturne biroje k mednarodnemu sodelovanju. Pričakovane koristi bi verjetno spodbudile domače biroje k sodelovanju in lokalnim birojem prinesle številne nove izkušnje in znanje (npr. mednarodna arhitekturna kakovost, trajnost, zmanjšanje ogljičnega odtisa, recikliranje stavb in gradbenih materialov, obvladovanje podnebnih sprememb itd.)

3. Priprava natečajev

Madžarska praksa projektnih natečajev in rezultati raziskave ARCH-E

kažejo, da je arhitekturna kakovost predloženih projektnih rešitev boljša, če je priprava natečajnega razpisa bolj skrbna, projektni program natančnejši in oblikovanje projektnih naloge bolj jasno. Za to je delno odgovoren razpisovalec, delno pa ocenjevalna komisija, vendar bi bilo priporočljivo ustanoviti strokovno ekipo svetovalcev za pripravo natečajne naloge.

4. Primerna strokovna sestava žirije natečaja

Kompetentna in strokovno podkovana žirija poveča zanimanje za natečaj, saj arhitektom zagotovi, da bo projektni natečaj ocenjen strokovno in na profesionalni podlagi.

5. Določitev ustreznih časovnih okvirjev

Natečajniki morajo imeti na voljo dovolj časa, tako za odločitev o sodelovanju in prijavi na natečaj, kot za izdelavo koncepta rešitve in pripravo načrtov, ki jih bodo predložili. Prekratki roki odvrčajo arhitekte, ker zahtevajo intenzivno delo, ki je v manjših birojih pogosto težje. Hitro delo ne spodbuja kakovosti, ustrezne globine razmišljanja ter ustreznega zorenja in obdelave načrtov.

6. Tehnični načrti v sorazmerju s količino in vsebino naloge

V natečajnih pogojih natečajnega razpisa morajo biti zbrana in natančno dokumentirana merila za ocenjevanje. Če je mogoče, se je treba v razpisu natečaja izogniti zahtevi po prevelikem številu načrtov in se osredotočiti na ključne elemente, ki so bistveni za predstavitev koncepta. Z določitvijo načina predstavitve zahtevanih tlorisov in podrobnejših načrtov, natančno definicijo potrebne tehnične vsebine, z izbiro merila in načina predložitve (digitalni ali tiskani načrti) se zagotavlja anonimnost rešitev.

7. Razpis natečajev za mlade arhitekte in arhitekte na začetku kariere

V primeru nekaterih manjših naložb je priporočljivo razpisati natečaj za mlade arhitekte/arhitekturne biroje (npr. do največ 35 let), da pridobijo strokovne izkušnje in priznanje ter razširijo seznam referenc, kar jim bo pomagalo v njihovi poklicni kariери.

Zmaga na natečaju ponuja mladim arhitektom in arhitekturnim birojem na začetku poklicne kariere odlično priložnost za pridobitev posla.

8. Obveščanje vodilnih arhitektov o možnostih sodelovanja v natečajih

Kolegij vodilnih arhitektov je bil ustanovljen kot organizacija zbornice v okviru Madžarske zbornice arhitektov pred kratkim (2024), njegovi člani pa imajo pomembno vlogo pri razvojnih načrtih naselij, ki jih upravljajo občine, in pri oblikovanju arhitekturnih zahtev za stavbe, ki se načrtujejo v naseljih. Lahko predlagajo razpisne postopke za naročanje arhitekturnih ali urbanističnih storitev projektiranja in sodelujejo v delu ocenjevalnih komisij in pri izvedbi razpisnega postopka.

SLOVENIJA | Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije

Arhitekturna politika

Kljub zgledni natečajni praksi v Sloveniji se pod geslom poenostavitve postopkov in spodbujanja naložb ciklično pojavljajo politične težnje po ukinitvi natečajev. Natečaji bi potrebovali družbeni konsenz in trdnejše temelje v obliki arhitekturne politike, da ne bi bili tako zelo izpostavljeni vsakodnevnim političnim vplivom. Slovenija je sicer sprejela Arhitekturno politiko Slovenije z naslovom [Arhitektura za ljudi](#), a do akcijskega plana in realizacije konkretnih ukrepov še vedno ni prišlo.

Urbanizem in urbanistični natečaji

V Sloveniji je zelo malo urbanističnih natečajev, ki presegajo enega naročnika in eno investicijsko pobudo. Prevladujejo projektni natečaji javnih naročnikov, ki se izvajajo na podlagi obveznih meril (pragov) iz Zakona o javnih naročilih. V resnici je urbanizem v Sloveniji v zatonu, umeščanje v prostor pa se izvaja na podlagi normativno usmerjenih prostorskih aktov. Grajeni prostor se spreminja v brezoblično pokrajino razpršenih in neusklajenih posegov in gradenj.

V Sloveniji je potrebna javna in politična ozaveščenost ter trdna odločitve, za ponovno aktivacijo urbanizma kot stroke in dela procesa načrtovanja, znotraj katerega bi ustrezno mesto morali zasesti urbanistični natečaji.

Javna naročila

Z uvedbo Zakona o spremembah in dopolnitvah gradbenega zakona (GZ-1b) se po desetih letih zvišujejo mejni pragovi investicijskih vrednosti za stavbe in zunanje ureditve, nad katerimi je v Zakonu o javnih naročilih (ZJN-3) določena obveznost razpisa projektnega natečaja. Novo avtomatično ažuriranje zneskov vsaki dve leti bo presekalo slabo prakso naročnikov, ki so se v preteklosti zaradi nesorazmerno nizkih zneskov izogibali natečajem, čeprav so bili zakonsko obvezni.

Obveznost organizacije natečajev je poleg stavb v javni rabi treba razširiti tudi na večstanovanjske stavbe, še posebej tiste, ki se financirajo iz javnih državnih in občinskih skladov.

Natečaji na podlagi občinskih prostorskih aktov

Občinski prostorski akti ponekod za določeno območje narekujejo razpis natečaja, pri čemer ni definirano za kakšen natečaj gre; npr. idejni ali projektni in kaj so posledice natečaja – ali se na podlagi natečaja izdelata prostorski načrt ali projektirajo objekti.

Zato bi morali vsa določila v prostorskih aktih, ki se nanašajo na natečaje skrbno pretehtati in po potrebi dopolniti. Mogoče bi bilo pripraviti nekaj vzorčnih določil za prostorske akte, ki bi jih lahko uporabljale občine pri pisanju svojih odlokov.

Mednarodna udeležba na natečajih

Mednarodna udeležba na natečajih na splošno dvigne kakovost načrtovanih stavb in grajenega javnega okolja ter spodbuja prenos znanja, strokovnih standardov in dobrih praks. Zato je treba nadaljevati prizadevanja za internacionalizacijo natečajev, na primer z vključevanjem tujih članov žirije, kakovostnimi razpisnimi dokumentacijami in promocijo natečajev.

ŠPANIJA | Politehnična univerza v Valenciji | Universitat Politècnica de València

PREDLOG ŠPANIJE v skladu z Desetimi zapovedmi dobre prakse za javna naročila na področju arhitekture (za nacionalne in mednarodne natečaje) pripravljen s strani CSCAE in ARCH-E raziskave

Novembra 2024 je CSCAE (Svet arhitekturnih zbornic Španije) sprejel Deset zapovedi dobre prakse za javna naročila na področju arhitekture, ki spodbuja arhitekturne natečaje kot najboljšo možnost za zagotavljanje poštenih javnih naročil in arhitekturne kakovosti. Delo na tem desetercu je vodil dekan Arhitekturne zbornice Galicije Luciano González Alfaya in njegova ekipa.

Na podlagi tega dekaloga in rezultatov raziskave ARCH-E je mogoče predlagati naslednja priporočila:

1. Spodbujanje projektnih natečajev kot standardnega postopka

Spodbujanje javnih organov, da kot primarni način javnega naročanja sprejmejo projektne natečaje, ki vključujejo oblikovalsko rešitev in kompetentno žirijo. Ta model zagotavlja najvišjo kakovost, preglednost, sodelovanje in konkurenco ter neposredno podpira cilje projekta ARCH-E, ki s svojimi raziskavami potrjuje, da arhitekti projektne natečaje prepoznavajo kot pot do arhitekturne kakovosti.

2. Optimiranje javnih naložb z arhitekturnimi natečaji

Zagovarjati je treba stališče, da se arhitektura prizna kot storitev v javnem interesu, ki prispeva k dolgoročni socialni, gospodarski in okoljski trajnosti, v skladu s španskim zakonom 9/2022 o arhitekturni kakovosti. Ta perspektiva je tudi v skladu s cilji projekta ARCH-E na temo kulture gradnje - Baukultur in cilji NEB.

3. Vzpostavitev poštenih in tržno usklajenih cen

Zagotoviti je treba, da so cene storitev usklajene s tržnimi standardi, da se ohrani kakovost in izvedljivost ter prepreči prakse, ki ogrožajo strokovno trajnost (sklic na Zakon 9/2017 o javnih naročilih). Pošteno in pravočasno plačilo lahko pomaga zmanjšati gospodarske ovire za sodelovanje v arhitekturnih natečajih.

4. Določitev dvofaznih natečajev za kompleksne projekte

Za pogodbe, pri katerih honorarji arhitektov presegajo 60 000 EUR ali kadar gre za zelo zapletene projekte, je treba vzpostaviti dvofazni izbirni postopek. Prva faza naj vključuje kratko predstavitev koncepta (npr. dva lista A3 ali enakovredno), ki zagotavlja, da je prag za sodelovanje dostopen širokemu krogu strokovnjakov, drugi faza pa je namenjena izbranim kandidatom za nadaljnjo razdelavo njihovih predlogov. Ta pristop je še posebej pomemben v evropskem kontekstu, kjer je skoraj dve tretjini podjetij samostojnih ali dvočlanskih. Za ta podjetja enostavnost prve faze zmanjša časovno in finančno breme ter spodbuja sodelovanje.

5. Zagotovitev poštenega nadomestila za udeležence druge faze

Zagotoviti je treba, da vsi finalisti prejmejo vsaj 3 % vrednosti pogodbe kot nadomestilo, s čimer se spodbuja sodelovanje in poklicno enakost. To rešuje ključno vprašanje, ki so ga v raziskavi ARCH-E izpostavili številni sodelujoči: visoki stroški priprave podrobnih predlogov za natečaj, ki pogosto ostanejo neplačani in neproporcionalno izključujejo majhne biroje iz enakopravnega sodelovanja v natečaju.

6. Poenostavitev dostopa z omejitvijo vstopnih ovir

Izogibati se je treba dodatnim pogojem glede solventnosti, ki presegajo uveljavljeni pogoj glede arhitekturne izobrazbe, da se spodbudi vključenost mlajših ali manjših birojev. Izključevalna narava dodatnih finančnih ali organizacijskih zahtev je bila opažena s strani mnogih udeležencev raziskave, zlasti tistih iz malih ali nastajajočih birojev. Ta ovira je še večja za podjetja, ki jih vodijo ženske, ki kljub enakovredni strokovni usposobljenosti, pogosto poročajo o nižjem prometu.

7. Poenostavitev zahtev za oddajo

Obseg natečajnega elaborata mora biti omejen na nivo idejne zasnove, kot je ta določena v španskem RD 2512/1977, in vsebovati največ dva A2 panoja. To ne zagotavlja le enakopravnosti, ampak pomaga preprečiti nepotrebno kompleksnost, zlasti v mednarodnih natečajih, kjer lahko različni standardi med državami otežujejo razumevanje in skladnost.

8. Določitev realnih rokov in formatov

Roke in formate je treba prilagoditi obsegu in zapletenosti projekta, da se zagotovi poštenost in pravi nivo poglobljenosti rešitev. Raziskava poudarja, da se mnogi strokovnjaki, zlasti tisti v majhnih podjetjih, spopadajo s kratkimi ali nerealnimi roki, ki nesorazmerno favorizirajo konkurente z večjimi viri. Prilagajanje natečajnih rokov obsegu projekta prispeva k višji kakovosti predlogov in večji udeležbi.

9. Zagotovitev raznolike in usposobljene žirije

Zagotoviti je treba žirijo z uravnoteženo zastopanostjo spolov (60/40) in vsaj dvema tretjinama arhitektov, da bi okrepili verodostojnost, strokovnost in enakopravnost. Poročilo ARCH-E ugotavlja, da je v natečajnih postopkih mogoče zaznati nepravilnost in nepreglednost, ki bi ju bilo mogoče zmanjšati s strukturiranimi politikami sestave žirij. Zastopanost – tako v smislu stroke kot spola – je bistvena za zagotovitev legitimnosti in zaupanja javnosti.

10. Zagotovitev preglednih rezultatov

Zavezati se je treba k objavi vseh nagrajenih rešitev in kjer je to mogoče, je treba, za povečanje zaupanja in ozaveščenost javnosti, organizirati javne predstavitve. Podatki ARCH-E kažejo, da je le 35 % arhitektov, ki so zmagali na mednarodnih natečajih, dejansko prejelo naročilo. Z objavo in dostopnostjo rezultatov natečajev ter jasnimi usmeritvami glede postopkov, ki sledijo natečaju, lahko ustrezne institucije ponovno vzpostavijo zaupanje in pokažejo zavezanost k pravičnosti.

ŠVICA | Švicarsko združenje inženirjev in arhitektov |
Schweizerischer Ingenieur- und Architektenverein

Ta dokument povzema priporočila za nadaljnji razvoj sistema natečajev v Švici. Temelji na uveljavljenih pravilnikih SIA 142 in 143 in je namenjen naročnikom, načrtovalcem, žirijam in političnim odločevalcem. Priporočila so bila oblikovana v okviru ARCH-E, evropskega projekta sodelovanja, ki spodbuja kakovostno naročanje. ARCH-E podpira izmenjavo najboljših praks in prispeva k primerljivosti standardov natečajev po Evropi.

Mednarodna razsežnost

Mednarodni udeleženci širijo obzorja oblikovanja in vnašajo dragocene nove poglede v razpisne postopke, zlasti pri velikih in kompleksnih načrtovalskih nalogah. Njihovi prispevki spodbujajo mednarodno primerljivost in bogatijo arhitekturno raznolikost. Podobno tudi člani žirije z mednarodnimi izkušnjami izboljšujejo kakovost ocenjevanja, saj v postopek odločanja vnašajo različne strokovne in kulturne poglede.

Izbira postopka natečaja

Odprti natečaji so ključni del švicarske gradbene kulture in jih je treba uporabljati, kadar je to primerno. Izkušnje kažejo, da je raven sodelovanja bolj uravnotežena, če se uporabljajo bolj odprti postopki. Natečajni sistem mora bolje odražati družbeni prehod k obnovi, ohranjanju in zadostnosti s preprostimi, jasno strukturiranimi postopki namesto z večjo zapletenostjo. Neanonimna naročila variantnih rešitev v več stopnjah (*study commissions*) v skladu s SIA 143 so primerna za kompleksne naloge, pri katerih anonimni postopek ne bi bil učinkovit in je za rešitev potreben dialog med udeleženci in naročnikom. Predpis 143 zagotavlja preizkušen, pravičen model z značajem na evropski ravni.

Izvajanje

Naraščajoče zahteve in potreba po vedno večjih natečajnih ekipah predstavljajo znatno breme za projektne biroje. Delovno obremenitev potrebno za oddajo natečajnih rešitev v Švici je treba zmanjšati. Oddani elaborati morajo vsebovati idejne zasnove, ne pa v celoti razvitih projektov. Zahtevati je treba le elemente, ki so nujno potrebni za ocenjevanje. Naročniki morajo biti seznanjeni, da bo izbrani predlog doživel spremembe v nadaljnjih fazah izdelave projektne dokumentacije. Zmagovalne ekipe morajo biti pripravljene na nadaljnji razvoj svojega projekta po natečaju.

Udeleženci in zainteresirane strani

Interdisciplinarne ekipe bi morale biti zahtevane le pri načrtovalskih nalogah, kjer prispevajo k iskanju rešitev in zagotavljajo primerljivost v smislu ekološke in tehnične učinkovitosti. Sestavo žirij bi bilo treba redno preverjati.

Zastopane morajo biti raznolike perspektive, zlasti mlajših generacij in žensk, ter interdisciplinarna narava načrtovalskih nalog.

Zaključek in obeti

Švicarska natečajna kultura je močna, vendar potrebuje ciljno usmerjen razvoj: manj formalnih obremenitev, bolj raznolike žirije in natančno uporabo ustreznih postopkov. Osnovo sestavljata predpisa SIA 142 in 143, ki zagotavljata kakovost, poštenost in preglednost. Postopki natečajev niso le instrument za iskanje rešitev na področju arhitekture, temveč so se izkazali kot učinkovito sredstvo za pridobivanje visokokakovostnih rešitev tudi za druge naloge v grajenem okolju. Za spodbujanje kakovostnega oblikovanja in učinkovitih rešitev za kompleksne izzive so potrebna jasna pravila, realna pričakovanja in pogum za razvoj. SIA poziva vse zainteresirane, da prevzamejo odgovornost in oblikujejo natečajno kulturo, ki bo kos izzivom prihodnosti.

NIZOZEMSKA | Tehnična univerza v Eindhovnu | Technische Universiteit Eindhoven

Naša glavna priporočila so navedena v **ARCH-E zemljevidu natečajev**; poleg tega pa predlagamo naslednja priporočila za belo knjigo:

1. Priprava **smernic in predpisov za natečaje**, ki se osredotočajo na arhitekturno kakovost in ločujejo vlogo natečajev kot predhodne faze javnega naročanja od drugih metod javnega naročanja (klasičnih razpisov). Podrobne smernice o pravilni organizaciji in izvajanju natečajev zagotavljajo ne le kakovost, temveč tudi in zlasti preglednost natečajev, saj določajo pravila izbora, ustrezne lestvice honorarjev in potek po končanem natečaju. Čeprav imajo številne države neke vrste smernic (tako kot nizozemske KOMPAS ali smernice, ki jih je pripravila BNA), je treba uporabo takih smernic narediti obvezno v posebnih primerih (npr. za javna naročila) ali pa obvezno v celoti. To je mogoče, če se jih poveže z nacionalno zakonodajo o javnih naročilih (primer je Slovenija; v državah, kot sta Slovenija in Hrvaška, je organizacija natečaja lahko celo obvezna v skladu s posebnimi pogoji, določenimi v občinskem prostorskem aktu. To preprečuje nejasno izbiro drugih metod javnega naročanja za dodelitev arhitekturnih naročil).

2. Določitev **ustreznega plačila** (tarifni razredi) za arhitekturne storitve. To je v določeni meri povezano tudi z oblikovanjem smernic in predpisov, ki jasno opredeljujejo, za kakšne storitve gre in kakšno plačilo je zanje ustrezno.
3. Izvajanje **večfaznih natečajev**, v katerih je prva faza oddaje predlogov odprta za vse strokovnjake, v drugi fazi pa se lahko uporabijo strožji pogoji. Vendar pa obstajajo nasprotujoča si mnenja glede stroškov in trajanja takšnega natečajnega postopka. Osnovna ideja večfaznih natečajev je omogočiti čim večjemu številu strokovnjakov (ne glede na izkušnje, nacionalnost, velikost biroja itd.), da predložijo konceptualno vizijo in so izbrani na podlagi svoje ideje. Šele v poznejši fazi se lahko zahteva podrobnejša izdelava, za kar je zagotovljeno ustrezno plačilo. Ta pristop je podoben španskemu sistemu IMPSOL, ki je prav tako vključen v našo brošuro.

Literatura

Álvarez Isidro, Eva M., Gómez Alfonso, Carlos J., *ARCH-E Architects' Needs Report*, 2025, https://www.arch-e.eu/files/Architects-Needs-Report_EN_v2.pdf

Bekkering, Juliette, Torsten Schröder, and Grazia Tona, *The ARCH-E Map on ADCs*, <https://arch-e.eu/maps-on-adcs>

Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, Bau und Reaktorsicherheit, *Richtlinie für Planungswettbewerbe*, RPW 2013, November 2014, https://www.bmwsb.bund.de/SharedDocs/downloads/Webs/BMWSB/DE/veroeffentlichungen/bauen/richtlinie-planungswettbewerbe.pdf?__blob=publicationFile&v=1

Chramosta, Walter M., Hellmayr, Nikolaus, *Bundeskammer der Ziviltechniker:innen (eds.), Wettbewerbsstandard Architektur – WSA 2010*, Neuauflage 2022* (Vienna: Bundeskammer der Ziviltechniker:innen, 2022), https://www.architekturwettbewerb.at/files/z_t_Wettbewerbsstandard_Architektur_WSA_15_05.pdf

Evropska komisija, *Smernice za naložbe v novi evropski bauhaus* (Bruselj: Evropska komisija, 2024), <https://new-european-bauhaus.europa.eu/system/files/2024-07/NEB%20Investment%20Guidelines.pdf>

Letta, Enrico, *Veliko več kot trg*, April 2024, <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>

Zvezni urad za kulturo, *Deklaracija iz Davosa 2018*, <https://davosdeclaration2018.ch/wp-content/uploads/sites/2/2023/06/2022-06-09-081317-davos-declaration.pdf>

Rechtsinformationssystem des Bundes, *Bundesrecht konsolidiert, Bundesimmobiliengesetz § 4, Fassung von 04.04.2024*, <https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001062&FassungVom=2024-04-04&Artikel=&Paragraf=4&Anlage=&Uebergangsrecht=>

Schweizerischer Ingenieur- und Architektenverein, *Ordnung für Architektur- und Ingenieurwettbewerbe* (Zurich: SIA, 2009), <https://shop.sia.ch/normenwerk/architekt/sia%20142/d/2009/D/Product>

Arhitekturni svet Evrope, *A VIEW FROM ABOVE – Comparing Public Procurement Guidelines for Architects*, June 2025, <https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/06/View-from-With-colofon-.pdf>

Arhitekturni svet Evrope, *Priporočila za arhitekturne natečaje*, https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/02/ADC_Recommendations_Singles.pdf

Arhitekturni svet Evrope / Mirza & Nacey Research Ltd, *Arhitekturna stroka v Evropi 2024, sektorska študija* (Bruselj: Arhitekturni svet Evrope, 2025), <https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/04/2024-ACE-Sector-Study-EN-04042025.pdf>

The Economist, *The glass ceiling index*, 6. marec 2024, <https://www.economist.com/graphic-detail/glass-ceiling-index>

Mednarodna zveza arhitektov, *UIA Competition Guide for Design Competitions in Architecture and Related Fields*, (Vodnik UIA za natečaje za arhitekturne in sorodne področja) 2020, https://www.uia-architectes.org/wp-content/uploads/2022/02/2_UIA_competition_guide_2020.pdf

Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije, *Priročnik za izdelavo natečajnih gradiv*, 2025, https://zaps.si/wp-content/uploads/2025/05/E_Prirocnik-za-izdelovo-natečajnih-gradiv_1.1_dvostranski.pdf

Kolofon

Avtorji:

Uvod | ARCH-E in projektni konzorcij | Daniel Fügenschuh, član upravnega odbora ACE in predsednik BKZT, vodilnega partnerja ARCH-E

Ugotovitve ARCH-E kot podlaga za priporočila | Cilji konzorcija ARCH-E | **Poglavje 1** | Seznam priporočil | Kontekst in osnova za priporočila | Koordinatorja projekta Sebastian Jobst in Anna Resch, BKZT, uredila v imenu konzorcija ARCH-E

Poglavje 2 | Podatki o gospodarski učinkovitosti arhitekturnih natečajev, dr. Nikolaus Hellmayr, BKZT

Poglavje 3 | Priporočila za posamezne države in strokovno znanje, ki so ga prispevali člani konzorcija ARCH-E

Konzorcij ARCH-E

Partnerji:

- ▶ Zvezna zbornica arhitektov in inženirjev (Avstrija) / Bundeskammer der Ziviltechniker:innen | Monika Bednar, Karina Bruckner, Katharina Fröch, Daniel Fügenschuh, Corinna Greger, Rebekka Gutenthaler, Cornelia Hammerschlag, dr. Nikolaus Hellmayr, Sebastian Jobst, Astrid Kaudela, Beatrice Mitterlehner-Nemelka, dr. Michael Schwaiger, Anna Resch, Rainer Wührer
- ▶ Arhitekturni svet Evrope / Conseil des Architectes d'Europe | Marta Candidi, Selma Harrington, Ian Pritchard, Swapna Saha
- ▶ Hrvatska zbornica arhitektov / Hrvatska komora arhitekata | Rajka Bunjevac, Ariana Korlaet, Gabrijela Kosović, Robert Loher
- ▶ Ciprsko združenje arhitektov / Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου | Christos Christodoulou, Alkis Dikaio, Pavlos Fereos, Katerina Koutsogianni

- ▶ Zvezna zbornica nemških arhitektov / Bundesarchitektenkammer | Jose Hundertmarck, Franziska Klein, Anja Kranz, Dr. Tillman Prinz, Kathrin Rapp, Dr. Volker Schnepel, Dr. Philip Steden, Cathrin Urbanek
- ▶ Madžarska zbornica arhitektov / Magyar Építész Kamara | András Bordás, Piroska Ferencz, Dr. Péter Hajnóczy, Dr. Ferenc Makovényi, Gergely Sándor, Tamás Ulrich
- ▶ Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije | Vlado Krajcar, dr. Špela Kryžanowski, Jernej Prijon
- ▶ Politehnična univerza v Valenciji (Španija) / Universitat Politècnica de València | Dr. Eva M. Álvarez Isidro, Dr. Carlos J. Gómez Alfonso, Diego Martin de Torres
- ▶ Tehnična univerza v Eindhovnu (Nizozemska) / Technische Universiteit Eindhoven | prof. Juliette Bekkering, dr. Torsten Schröder, dr. Grazia Tona

Sodelujoči partnerji:

- ▶ UIA | Mednarodna zveza arhitektov / Union Internationale des Architectes | Tibor Fátyol, Regina Gonthier, Paula Huotelin, Carla Lima Vieira, Mwiya Wanjira
- ▶ Zbornica arhitektov Južne Tirolske (provinca Bolzano, Italija) / Ordine degli Architetti, P.P.C. della Provincia di Bolzano | Andreas Flora, Marco Molon, Wolfgang Thaler, Susanne Waiz
- ▶ Češka zbornica arhitektov / Česká komora architektů | Igor Kovacevic, Mirko Lev, Tereza Zemanová
- ▶ Nacionalni svet arhitektov (Francija) / Conseil National de l'Ordre des Architectes | Joris Boutin, Stephane Lutard
- ▶ Švicarska zveza inženirjev in arhitektov / Schweizerischer Ingenieur- und Architektenverein | Olympia Georgoudaki, Reto Gmuer (CSA Conférence Suisse des Architectes), Simon Hubacher (SIA International), Martin Joos, Jonas Landolt, Laurindo Lietha (SIA Schweiz)

Oblikovanje in infografika | **Penrose CDB**

Urejanje slovenske izdaje | **Špela Kryžanowski (DeepL)**

Lektorski pregled | **Marjeta Zorec**

Spletna različica

Izdala | **Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije, 2025**

Koordinacija projekta ARCH-E | **Sebastian Jobst in Anna Resch, BKZT**

ARCH-E je projekt, ki ga sofinancira Evropska unija v okviru programa Ustvarjalna Evropa (CREA).

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 245932035](#)

ISBN 978-961-97018-1-2 (PDF)

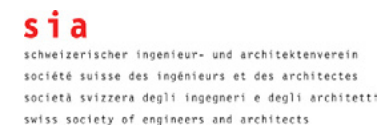

Sofinancirano s sredstvi Evropske unije. Vendar so stališča in mnenja izražena v tem dokumentu izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Evropske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Evropska unija in EACEA za njih ne prevzemata nobene odgovornosti.

Projektni partnerji:

Sodelujoči partnerji:

Evropska platforma za natečaje

/arch-e-eu

@arch_eEu

@arch_eeu

www.arch-e.eu